

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

19.
Ribon

Nybjörning Cathedralshole

Kritiske Bemærkninger

til

M. Tullius Ciceros Tale

for

M. Caelius

af

A. S. Wessenberg,

Adjunct ved Viborg-Kathedralskole.

Indbydelseskrist

til Høitideligholdelsen i Viborg-Kathedralskole

af

Reformationens Indførelse i Danmark

den 31te October 1836.

Viborg.

Trykt hos K. P. Dons.

Jeg forudsæer, at mange af dem, som dette Program kommer til Hænde, ville ansee detts Æmne for upassende til et Indbydelseskrift ved en saa høitidelig Fests, og at de fleste ikke ville værdige det nogen Opmærksomhed. Hvad det Sidste angaaer, da troster jeg mig med, at det er en Skiebne, det vil have tilfælles med mange, og det langt interessantere, af saadanne Skrifter. Med Hensyn til det Første maa jeg bemærke, at den mig til dette Arbeide levnede Tids Korthed ikke tillod mig at samle Materialier til og at udarbeide et historisk eller andet mere almeninteressant Skrift. Jeg har derfor maattet tage min Tilflugt til hvad jeg i flere Aar under et noiagtigt Studium især af Ciceros Værker efterhaanden har samlet til disses Kritik og grammatiske Fortolkning, og anseet dette for saa meget mindre upassende, som selv Reformatoren Melancthon jo dermed i høi Grad har befestiget sig, hvorvel jeg erkiender, at det var paa en Tid, da Clasikernes Studium saavel indtog en langt høiere Plads i Videnskabernes Række, som havde en meget større praktisk Nytte. Uden derfor her at indlade mig paa nogen Drøftelse af slige Studiers og Arbeiders Værd paa vor, de saakaldte reale Videnskaber ofte eensidigt og uklart lovpriisende, Tid*), vil jeg kun tilføie nogle indledende Ord om dette og eet eller to maaskee snart følgende Programmets Indhold.

Til de Ciceronianske Taler, som hverken i Begyndelsen ere udgivne efter gode Haandskrifter eller siden ved saadannes Hjælp conseqvent og med Indsigt forbedrede, og, fordi de, hvorvel med Urette, mindre bleve læste, ogsaa mindre have været Gienstand for Kritikernes Flid, høre de for P. Sestius, imod P. Vatinius, for M. Caelius, om de consulariske Provindser og for M. Cornelius Balbus. See Professor Madvigs Opuscula Academica S. 375. Disse Taler har Orelli i sin Udgave af Ciceros Værker

---

*) For Ord, talte i rette Tid, anseer jeg Magister Ingerslevs og Professor Hiort's nyste Ytringer om Realunderviisning.

IV

ikke lidet forbedret især ved Benyttelse af Servagius's og Naugerius's Udgaver, der selv, men utilstrækkeligt, havde benyttet gode Haandskrifter, og i den for Caelius af den Turiniske og Ambrosianske Palimpsest. Dog noget Betydeligt til deres Forbedring skete først i hans særstille Udgaver af Talerne for Caelius og for Sestius og om de consulariske Provindser; af hvilke han i den første har benyttet Collationer af det fortrinlige Pariser-Haandskrift No. 7794 fra 9de Aarh., 2 gode Bernske, det ene fra 10de Aarh., og det ikke ringe Erfurtske, i den anden de 2 Bernske og den Vaticaniske Scholiast, i den tredie de 2 Bernske og det Erfurtske. Hvor meget imidlertid Orelli, saavel i Talerne for Caelius, som især i den for Sestius og i den om de consulariske Prov. havde deels forsømt, deels, fordi han i de 2 sidste Taler ikke havde nogen Collation af Pariser-Haandskriftet, ikke kunnet rette, og hvor meget der endnu stod tilbage at gjøre i Talerne imod Vaticanus og for Valbus, i begge ved Hjælp af hiint og det Erfurtske Haandskrift, i den første tillige af den Ambrosianske og Vaticaniske Palimpsest, det har Madvig med sin store Skærpsindighed og Lærdom paa en høist belærende Maade vist i en Række af Programmer (hvoraf de, der handle om de 3 første af de nævnte 5 Taler, ere optagne i hans Opuscula), idet han til dem har føiet den af Dr. Krarup giorte og ham overladte Collation af Pariser-Haandskriftet. Ved Hjælp af denne har han seet sig i Stand til at gjøre det aldeles indlysende, at, naar man undtager Palimpsesterne, alle øvrige bekendte Haandskrifter kunne henføres til 3 fra eet og samme ældgammelt Haandskrift udsprungne Familier, hvoraf A (α: det Parisiske) og Servagius's og Naugerius's Haandskrifter udgiøre den første og fortrinligste, BC (β: de 2 Bernske) den anden, og de af Gruter høist ufuldständig benyttede, Sect. Victor, det Gemblacensiske og 9de Pfsaljske, og det af Wundervorsigtig confererede Erfurtske (E.) tilligemed det langt ringere C. Stephanus's, de mutilerede, interponerede og i høi Grad fordærvede, 6 Orfordske og nogle andre, samt de ældste Udgaver henhøre til den tredie. Til hvilken Familie den i Marginen af de senere Lambinianske Udgaver saa ofte i disse Taler citerede v. c. (vetus codex) henhører, lader sig ikke bestemt afgjøre. Betyder v. c. kun eet Haandskrift, og ikke, hvilket ei er urimeligt, flere forskellige, da maa det henføres til en fjerde Familie, som dog mest ligner den første; thi af omtrent 70 Læsemaader, som i T. for Caelius anføres af v. c., findes 47 ogsaa i A, 45 i BC, 41 i E, og 15 ere dette Gødf. særegne, ligesom det ogsaa i de øvrige Taler har mere tilfælles med A, end med E. At det ikke, som Madvig formoder (Op. S. 425), er det samme, som Sect. Victor, sees af T. for Sestius 37, 80, hvor det, som A og Varietas Naugeriana, rigtig har: *maledic Titio Sabino*, medens Sect. Victor og de 2 Bernske med Ascensius (3die Udg.), Servagius (og tildeels Naugerius og de ældste Udgaver og ringere Haandskrifter) have: *maledicito Sabinio*; men, at det har samme Oprindelse, som ~~hac~~ 3 Familier, og ikke, som tildeels de af Lambin i Udgaven fra 1566 be-

V

nyttede Haandskrifter 1), ere udsprengne af en ganske anden Kilde, fremlyser ders af, at v. e. saa ofte citeres netop i de samme Taler, som ABC indeholder, og som det Haandskrift her indeholdt, hvorfra E i disse nedstammer (see Wunder's Variarum lectiones p. XXXVI), nemlig, foruden de 5 ovenfor nævnte, de af Markland og Wolf for uagte erklærede (see Madvigs 2det Program om Talen for Valbus S. 25). I Øvrigt tjener dette Haandskrift nu næsten kun til at bestyrke de andre nylig for Lyset bragtes Læsemaader, især det Parisiske, som i Talen for Caelius 11, 26, hvor det, ligesom A, 2) bekræfter Abramius's Conjectur: *ut, nō quis id forte nesciat, i Stedet for de Øvriges meningsløse: ut ne, si quis i. f. n.* 3)

Svad nu Talen for Sestius angaaer, da har Drelli siden særskilt udgivet denne (Zeidelberg, Winther, 1835), og i denne Udgave dels optaget, dels billiget næsten alle Madvigs Læsemaader 4). Af nye Hjælpe midler har han be-

1) Om eet eller flere af disse Overensstemmelse med den Turinske Palimpsest og Afrigelse fra alle de øvrige see man Talen for Caelius 17, 41, 22, 54, 28, 67, Drelli til 22, 54 og Madvigs Op. S. 405.

2) I dette Haandskrift har en nyere(?) Haand over *quis* skrevet det i BCE og de øvrige i Texten optagne *si*. Man maa derfor antage, at det ogsaa i alle 3 Familiers fælles Original har, som adskilligt Andet, været skrevet over Linien.

3) Mærkelig er det's Læsemaade i samme Tale 19, 45: *Atque in eo* (o: Caelii genere orationis) non solum *ingenium eius elucere* videbatur (quod saepe—valet—ipsum suis viribus), sed *inerat—ratio* etc. De Øvrige have: *ingenium elucere eius v.*, undtagen E, hvori læses *ingenium eluce vid*. Jeg formoder, at *eius* (som i E ofte skrives *ei* og derfor let her kunde bortfalde foran *et*) i den fælles Original har været skrevet over *elucere*, og anseer dette Ord for et Glossem, da haade Sætningen *quod—valet* ikke refererer sig til Caelius's Bestaaenheds-Anlæg, men i Almindelighed er sagt om dette Slags Anlæg, og *eius* ikke lader sig underforstaae ved det følgende *inerat—ratio*. Et lignende Glossem findes i alle 3 Familier 10, 24: *Caelius optimam causam Ascitii esse arbitratur, cuiusmodi autem sit* (jeg foretrækker Drellis Conjectur *est*), a sua putat esse sejunctam, hvor ABC har *putat eius esse* (E p. *ei esse*), en Læsemaade, som neppe kan forsvares med de af mig til 10, 23 anførte Steder eller saadanne, som L. imod Vatinius 14, 33, hvor Madvig efter A rigtig læser: *cum clarissimī viri causa* (A *causam*) *tuam esse conjunctam*, i St. for *cum clarissimis viris causam*—, især da *eius* efter *Ascitii* er ganske overflødig.

4) Det vilde have været ønskeligt for Riiberne af Kloß's Udgave af Ciceros Taler (Leipzig 1835, 1ste Bd.), om han havde benyttet Madvigs alt 1830 udfomne Udgave af Ciceronis orationes selectae XII, recenseret (om det ellers fortjener at falde saa) af L. Baden i Jahns Jahrbücher 1831, 2, 1, af hvil-

VI

nyttet *Ascensius's* 3die Udg. af *Ciceros* efter et meget godt, til første Familie hørende, Haandskrift forbedrede Taler, hvoraf dog næsten den eneste Nytt er den, at den bekræfter andre Haandskrifters og Udgavers tvivlsomme Læsesemaader.

De ikke saa faa *Ar.*, hvoraf dog mange ere smaa, andre maaskee ganske gølge og ikke Andet end *Straa* (hvilket, det fremfor Alle skal glæde mig, om Nogen vil bevise at være saa), de *Ar.* altsaa, som *Orelli* og *Madvig* have efterladt paa hine 5 Talers *Mark*, har jeg besluttet at opsamle. Det kunde synes dumdrigt af mig, en Mand af saa ubekendt Navn, at ville levere Supplementer til en *Orellis* og især en *Madvigs* Arbejder; men jeg skal ved mine Kettelser stedse bruge Grunde, hvis Antagelse af competente Dommere vil retfærdiggjøre min Dristighed, og hvis motiverede Forkastelse kun vil godtgjøre min Vildfarelse. Længst vil jeg opholde mig ved de Steder, hvor jeg efter egen eller andres forsmaaede Conjectur retter Texten, da ikke saa Kritikere foretrakke Haandskrifternes Auctoritet selv i saadanne Ting, hvori endog de bedste have liden eller ingen Dag, for de evidenteste Conjecturer. Hvor der gives mig Leilighed til at forfølge en hyppig Afskriverfeil eller bidrage til et grammatisk Spørgsmaal's Afgjærelse, vil jeg ikke stye Digressioner. For at lette Læseren, vil jeg som oftest ikke blot henvise til, men efter de bedste Udgaver anføre de paaberaabte Steder, for saavidt de angaae det behandlede Sted eller Spørgsmaal.

Det Tidsskrift *Ros* selv siden 1832 har været Medudgiver. Man skalde næsten troe, at han af en saa ugrundig og aabenbart partisk Recension havde ladet sig afkræffe fra at giere sig bekiendt med Bogen, indtil han ved *Madvigs* senere, af ham selv hæderlig anmeldte, Arbejder blev, men for seent, opmærksom paa den. I Fortalen nemlig har han billiget et Par af *Madvigs* Læsemaader.

Efter disse forudskiftede Bemærkninger kommer jeg først til Taleren for M. Caelius. I dens Cap. 21, § 53 læses ikke alene uden den mindste Afvigelse i Haandskrifternes Læsemaade, men endog, saavidt jeg veed, uden at nogen Udgiver eller Fortolker derved har stødt an: Si tam *familiaris erat* Clodiae, quam tu esse vis, quum de libidine eius tam multa dicis: *dixit* profecto, quo vellet aurum. Si tam *familiaris non erat*: non dedit. Ita, si verum tibi Caelius dixit, o *immoderata mulier*, . *sciens* tu aurum ad facinus *dedisti*: si non est ausus *dicere*, non *dedisti*. Fra § 51 til 55 giendriver Taleren den Caelius giorte Beskyldning, at han af Clodia havde laant noget Guld for dermed at kiobe Lucceius's Slaver til at myrde den Alexandriniske Gesandt Dio, der boede hos Lucceius. Denne Giendrivelse begynder han § 52 med et saadant Dilemma: „Har Caelius sagt Clodia, hvortil han vilde have Guldet, eller har han ikke sagt det? Dersom han ei har sagt det, da var der ingen Grund for Clodia til at give ham det; har han derimod sagt det, da gjorde Clodia sig skyldig i den samme Medvidenheds=Brode, som Clodius anklages for*). Men nu er det ikke sandsynligt, at en saa giestfri Kvinde skulde have været Medviderinde i et Mord paa en Gesandt, som vilde paadrage dennes Giesteven og Vert en evig Skiendskæpset. (Hvis altsaa Clodia ikke har været Medviderinde, da har Clodius ikke sagt Grunden; men, har han ikke sagt den, da har Clodia ikke givet ham Guldet.)“ Denne Beviisførelse havde, som Cicero § 53 siger, den ene af Caelius's Anklagere, L. Herennius Balbus, seet i Mode, hvorfor han havde paastaet, at Clodius havde fordulgt den

*) Ciceros Ord ere: *primum illud requiram, dixeritne Clodiae, quam ad rem aurum auerret, an non dixerit. Si non dixerit, cur dedit? Si dixerit, eodem se conscientiae scelere devinxit.*

sande Grund for Clodia og foregivet, at han onskede Guldet til Laans
 for ved de forestaaende Lege dermed at udpynte Torvet. Dette Paasund
 af Balbus er det nu, som Taleren gjendriver ved i de anførte Ord noi-
 agtigere at fremsætte det alt ovenfor brugte Dilemma: „Enten var Cae-
 lius Clodias meget fortrolige Ven, eller han var det ikke. Dersom han
 var det (hvilket Du, Balbus! antyder, idet Du fortæller os saa Meget
 om hans Velsyst), da kan det ei være Andet, end at han (oprigtigt) har
 sagt, hvortil han vilde have Guldet. Var han det ikke, da har — ikke —.
 Hvis altsaa Caelius har sagt Clodia den sande Grund, da var hun vi-
 dende om en Forbrydelse, idet hun gav ham Guldet; har han derimod
 ikke vovet at sige hende den sande Grund, da har Clodia ~~ikke antagende~~
~~nogen saadan Skingrund, som den Du, Balbus! lægger Caelius i Munde~~
~~den, ikke givet ham det.“~~ Sæt nu, at der i det Haandskrift, hvorfra
 alle de nu bekiendte nedstamme, efter Ordene „si tam familiaris non
 erat: non“ det af Cicero brugte Verbum var faldet ud: da vilde vist for
 længe siden en Kritiker ved at sammenholde Slutningen: Ita—dedisti med
 de af § 52 anførte Ord: dixeritne—devinxit have suppleret det Verbum,
 som Cicero nødvendigviis maa have brugt, nemlig *dixit*, o: (som det i
 Slutningen omstændeligere hedder) *verum Clodiae est ausus dicere*.
 Nu derimod har et eller andet ældgammelt Haandskrift, ^{hvor} saa meningsfor-
 styrrende Feil *dedit* *) i den Grad undgaet de største Kritikers Op-
 mærksomhed, at den indtil denne Dag uantastet har høvdet sin Plads
 i alle Udgaver af denne Tale.

I § 59 vilde jeg ikke have Noget at rette, hvis ei Drelli, ligesom
 hidtil de fleste Udgivere af Cicero, havde i sine Udgaver af denne Tale
 forkastet den gamle Skrivemaade af de Ords Acc. Plur., som i Gen. Plur.
 ende paa *-ium*. Der læses nemlig: *Pro dii immortales! cur interdum*
in hominum sceleribus maximis aut connivellis aut praesen-
tis fraudis poenas in diem reservatis? Aldeles rigtig, hvis man
 giver hine Accusativer den gamle Endelse *-is*; men Drelli burde overeens-
 stemmende med sin Orthographi (som han med Rette i sine sildigere Ud-
 gaver af andre Taler har forladt) have skrevet *praesentes*. Saaledes

*) Et Exempel paa en ganske lignende Feil finder man hos Aconius til Ciceros
 Tale for M. Scaurus (S. 24, L. 14 i Drellis Udg.), hvor den efter et
 Afskrift af St. Gallener-Haandskriftet aftrykte Ed. Princ. har: *Julios autem cum*
dedit, Caesaris—significat, hvilket dog allerede den følgende Udgiver har rettet
 til det rigtige *dicit*. Der, ligesom her, har maaskee Afskriverens Die forvildet
 sig til det næstaaende *dedit* (dedisti).

har har han selv § 70 mere consequent skrevet: *quaeque lex sedata illa flamma consulatus mei fumantes reliquias coniurationis exstinxit*, hvor, ligesom her, i alle Udgaver for Dressi de ældste Haandskrifters (ABE) Skrivemaade *fumantis* (i E dog rettet til *fumantes*), var bleven bevaret, fordi de senere Afskrivere og Udgiverne, uagtet den saa tydelige Modsatning imellem *flamma* (*consulatus mei*) og *fumantis reliquias* (*coniurationis*), forbandt *fumantis* med *coniurationis*. At nu ogsaa paa vort Sted *praesentis* var forbindes med *poenas*, og ei med *fraudis*, vil man let indsee, naar man lægger Mærke til Modsatningen. Meningen er nemlig: „Hvorfor er det undertiden Tilfældet med Menneskenes største Forbrydelser, at Guderne enten ganske see igjennem Sindre med dem eller dog til en Tid (*in diem* s: som Arustianus fortolker det, *ad futurum*;) opsatte den Straf, som de øieblikkelig burde tage over Broden?“ *Praesens poena*, en øieblikkelig Afstraffelse, siger Cicero selv i 2den Bog om *Divination*, 59, 122*). Øieblikkelig at tage Straf bedder derfor *poenam repraesentare* hos Phædrus (3, 10, 32), Svetonius (Claud. 34), Curtius (10, 1, 39), og paa lignende Maade siger Florus 1, 26: *praesenti morte multavit*. Denne Brug af Ordene *praesens* og *repraesentare* er nemlig overført fra Pengevæsenet, hvor de saa hyppig bruges om rede, constant Betaling, saasom: *pecuniam praesentem solvere* hos Cicero i Brevene til Atticus 2, 4, L. f. Cluent. 12, 34; hvorfor jeg ogsaa i de Verrinske Taler 2den Bog, 22, 54 med de bedre Haandskrifter (v. c. hos Lambin, ed. Ursini, 42, 29 og Par. B hos Sumpt ikke er utilboelig til at læse: *Qui statim, quod praesens esset, iubet euidam amicorum suorum numerari HS LXXX*, hvor Sumpt efter de flattere Haandskrifter har: *Q. s. cum praesensisset* —, hvilken Læsemaade ikke bestyrkes meget ved den Vaticaniske Palimpsest: *quod statim praesensisset*. Med samme Modsatning, som paa

*) *Quaero etiam, si velim scribere quid aut legere aut canere —, somniumne exspectandum sit an ars adhibenda —. Atqui, ne si navigare quidem velim, ita gubernarem, ut somniaverim; praesens enim poena sit. I Forbigaaende maa jeg her befrie Ciceros Text fra en grov Bommert i Brugen af Tempora, som selv den nyeste Udgiver Giese uden mindste Ansød har ladet urørt. De brugte *Præsentia velim, somniaverim, sit* vise tydelig, at Cicero har skrevet det *potentiale Praesens gubernem*. Det *conditionale Præteritum gubernarem* vilde, om det havde været passende her, som det ikke er, da Taler er om et mulig indtræffende Tilfælde, have frævet lutter *Præterita (vellem, somniavisset, esset)*. See Begyndelsen af § 122. (2)*

vort Sted, siger Geta hos Terentius (Phormio, V, 1, 15—16 i Mag. Elberlings Udg.): *vorsura solvis, Geta; praesens quod fuerat malum, in diem abiit*. Hos Juristerne findes hyppig saadanne Udtryk, som: *praesens debitum, p. obligatio, praesenti die debere, praesens in diemve*. — Forbundet derimod med *fraudis*, bliver *praesentis* et alene yderst mat, men endog efter Ordene „in hominum sceleribus maximis“ (s: med en's Menneffene begaae de største Forbrydelser) pleonastisk. Hvad der i øvrigt her har reddet Acc. *praesentis* fra den nyere Orthographi, er det Samme, der i § 52 har forført alle Afskrivere til at skrive: *labem sceleris sempiterni* (hvilket Stephanus og Lambinus efter Pantagathus's Conjectur, Drelli efter den Afskriver's, der har skrevet Haandskriftet C, rigtig have rettet til — *sempiternam*), nemlig den høfstaende Genitiv.

Jeg kommer nu til nogle Steder, hvor Andre før mig have seet, at Teksten var fordærvet; men deels have de ikke selv truffet det Rette, deels ere deres Conjecturer enten i Taaenhed blevne forbigaaede eller med Urette forkastede. Saaledes læses endnu 10, 23, efterat det om Dios Mord har heddet: *quod is, qui fecit (Ptolemæus), aut non timet aut etiam fatetur; est enim rex: qui autem dictus est adiutor fuisse (saaledes læser rigtig Madvig efter ABCE i Stedet for Drellis dictus est et a. f.) et conscius, P. Ascilius, indicio est liberatus, følgende Ord: Quod igitur est huiusmodi (læs efter AE eiusmodi) crimen, ut, qui commisit, non neget, qui negavit, absolutus sit, id hic pertimescat, qui non modo a facto, verum etiam a conscientiae suspitione absuit.* 1) Men saaledes har Cicero ikke kunnet skrive, saavel fordi det neppe er rigtig Latin, som fordi Stedets Mening fordrer noget Andet. Hvad for det Første Latiniteten angaaer, da vil jeg, indtil man ved gyldige Exempler overbeviser mig om det Modsatte, vedblive at mene, at Cicero hverken har sagt eller kunnet sige: *a facto* afsuit til at betegne, at En har afholdt sig fra eller ikke taget Deel i en Handling (thi Andet kunde det i ethvert Tilfælde ikke betyde), saaledes som han selv i Brevene til Atticus 7, 24 siger: *A consilio fugiendi absum* og i Taler for En. Plancius 25, 62: *qui se afuisse* 2) *ab istis*

1) Den gamle Orthographi (*afuit*) have her AB bevaret; E har med den sædvanlige Afvigelse *assuit*. Overhovedet synes de Gamle ligesaa lidet at have skrevet *absuit*, *absuturus*, *absure*, som *absugio*, *absuro*.

2) Saaledes læser Drelli efter de bedste Hdskr., BE. Wunder udefader med de flattere *se*, maaſtee med Uret. See T. for P. Sestius 36, 78, hvorom siden.

studiis contentur, og Sallustius i Catilina 6, 3: ceteri metu percussi a periculis aberant. Til at udtrykke den Tanke vilde han have sagt: *a facinore* afuit, da hos ham Substantivet *factum* overeensstemmende med sin Etymologi kun bruges om den fuldendte Handling (id quod iam factum est), ikke om en blot besluttet eller endnu ikke udført Handling (id quod quis facturum est facitve), hvorom han stedse siger *facinus* (scelus, maleficium), saasom i Taler for Deiotarus 2, 4: Nam dicere apud eum de *facinore*, contra cuius vitam *consilium facinoris* inisse arguare, — grave est; for Milo 35, 96: sibi *facinoris suspicionem*, non *facti crimen* obstare (hvor *facinoris susp.* betegner den Mistanke, man havde søgt at vække hos Pompeius om, at Milo havde havt i Sinde at dræbe ham, *facti crimen* derimod Beskyldningen mod Milo for at have dræbt Clodius). Derfor siger han ogsaa nedenfor (23, 56) om den Caelius gjorde Beskyldning, at have villet forgive Clodia: *Credibile est igitur tantum facinus* ob nullam causam esse *commissum*, og strax derpaa: cui tantum *facinus* — *credidit?*, ligesom han om det Mord, Caelius beskyldtes for at have optænkt mod Dio, siger (22, 53): *Possum dicere mores M. Caelii longissime a tanti sceleris atrocitate esse diiunctos* (∴ a tam atroci scelere s. facinore afuisse s. abhorruisse), og lidet nedenfor: non *perficiendi* — *maleficii spes* —, non *vestigium maximi facinoris* reperietur. See og § 54. At for Resten *facinus* ogsaa kan bruges om en fuldendt Handling (Forbrydelse), følger af sig selv; s. Ex. 4de Vertinske T. 19, 40: *Primo mirum omnibus videri Diodorum reum (rei capitalis esse), hominem — ab omni non modo facinoris (∴ atrociter facti), verum etiam minimi errati suspitione remotissimum.* Til de ikke Ciceronianiske Udtryk, som findes i de 5 Cicero tradømte Taler, maa jeg paa Grund af det Anførte regne det, vi læse i Taler for sit Hus 35, 93: *me illius pulcherrimi facti, quod ex auctoritate senatus — gessissem, splendorem verbis retinere*; Cicero vilde have sagt *facinoris*, ligesom han paa det anførte Sted siger: *facinus* — *esse commissum*. Dog sæt endog, at der var Intet om hele denne Forskiel imellem *factum* og *facinus*: da viser Meningen i det Mindste, at der er en Feil i bemeldte Ord: *a facto* afuit; thi ligeoverfor Ptolemaeus, som beskyldtes for at have dræbt Dio, og Ascitius, som anklagedes for at have været hans Medhjælper og Medvider, stiller Taleren Caelius, som den, der ei alene ikke var mistænkt for at have udført Handlingen, men ei engang for at have været Medvider. At han har villet sige dette, viser den

umiddelbart til Forklaring følgende Sætning: *et, si Ascilio causa plus profuit, quam nocuit invidia, huic oberit tuum maledictum, qui istius facti non modo suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus?* Men, er nu dette saa, da maa Cicero have skrevet: *a facti* — *afuit*, og saaledes læses der allerede i den til eet eneste Pariser-Exemplar af den Naugerio-Victorianiske Udgave af Cicero (Venedig, Junta 1534—1537) foiede Samling af forskellige Læsemaader, hvoriblandt man finder næsten alle de, for det Meste skarpsindige, Conjecturer, som ellers tillægges Pantagathus. Uagtet nu Orelli selv har ladet denne Varietas Naugerio-Juntina afstrykke bag ved 2det Bind af sin Udgave af Cicero, har han dog i sin nyeste Udgave af vor Tale aldeles forbigaaet hiin Læsemaade, der uden Tvivl skyldes Pantagathus. *Abesse a rei alicuius suspicione*, at være fri for Mistanke for en Ting, er et ikke selden forekommende Udtryk; f. Ex. de Verriniske T. 2, 25, 60: *a qua* (o: corruptarum literarum publicarum) *suspicione ille aberat plurimum*; Plancus i et Brev til Cicero (10, 23, 1): *dum a reprehensione temeritatis absim*; Taler for Roscius Amerinus 20, 55: *Quamquam* (innocens quispiam) *abest a culpa, suspicione tamen non caret*. Ganske i samme Mening læses ovenfor (4, 10): *longe ab ista* (o: familiaritatis Catilinae) *suspicione abhorrere* debet (Caelius) og her *istius facti suspicione* — *non est aspersus*. See og det ovenfor citerede Sted af de Verr. T. (4, 19, 40). Drimod kunde Cicero i den Betydning ikke have sagt: *a facto* (facinore) — *afuit Caelius*: det burde i det Mindste have heddet: *a facinore absunt* (plurimum) *Caelii mores*: (see det ovenfor anførte Sted, 23, 53). I Øvrigt kunde Cicero her have sagt: *ad quem nulla non modo facti, sed ne conscientiae quidem suspicio pertinet*, ligesom det i de Verr. T. 5, 71, 183 hedder: *deliberatum est* — *non modo eos persequi, ad quos maxime culpa corrupti iudicii, sed etiam illos, ad quos conscientiae contagio pertinebit*. — Hvor tilbøielige nu Utskrivere og Udgivere have været til at bringe en efter en Præposition følgende Genitivus, som styres af et (forangaende eller efterfølgende) underforstaaet Nomen, i Overensstemmelse med Præpositionen, sees af mange Steder. Saaledes læses der paa det citerede Sted (de Verr. T. 4, 19, 40) i de slettere Haandskrifter og Udgaverne for Gruter *facinore*. I Taler om Pompeius's Overansørsel (p. lege Manil.) 21, 63, hvor der siden Græv med det Erfurtske Haandskrift og Lambin i Marginen af Udgaven fra 1584 rigtig læses: *Atque haec tot exempla — profecta sunt in eundem hominem a Q. Catuli atque a ceterorum eiusdem*

dignitatis amplissimorum hominum auctoritate, have alle de øvrige (og saa de af Steinmeß sammenlignede) Haandskrifter og tidligere Udgaver Catulo. I de Berr. L. 2, 50, 123 have alle bekendte Haandskrifter og Udgaver for Lambin: quum Agrigentinarum duo genera sint, unum *veterum*, alterum colonorum —, cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent in senatu *ex colonorum numero*, quam *ex veteribus Agrigentinarum*. Forst Hotoman saae, at det burde hedde *ex veterum A.*, hvilkten Conjectur med Rette af Lambin, Græv og Schüh blev optagen i Sexten og af Drelli billiget i en Note. Sumpt derimod har forkastet den, med Ernesti ansende det gamle *veterum* for „*exquisitius*“. Jeg for min Part anseer denne Læsemaade ikke for udsøgt, men for søgt og affecteret, som om man paa Dansk vilde sige: det gamle Antal af A. (i Stedet for de gamle A's Antal) i Modsetning til Colonisternes (de nye A's) Antal; saa meget mere som Cicero selv baade ovenfor siger *unum (genus) veterum (ei vetus)* og § 124 *ex veterum numero* (hvor de flettere Haandskrifter og Udgiverne for Rougerius ligeledes læse *veterum*) og *non solum veteres; verum etiam novi*, og § 125 *de numero veterum ac novorum*. I de samme Valer 3, 91, 213 læste man for Sumpt uden nogen Afvigelse: An me ad M. Antonii aestimationem frumenti — revocaturus es? — Ita, inquit, *ad M. Antonii*. Sumpt, stolende for meget paa det i det Hele saa fortrinlige, men dog meget skidekløst skrynte Haandskrift 42, læser *ad M. Antonium*, „fordi de gamle Forfattere pleie, hvor de ikke gientage det feregaaende Nomen, at bruge den Casus, hvori det udeladte Nomen burde have været sat“, en Bemærkning, der passer til saadanne Steder, som: Cicero om Valeren 1, 4, 15: *Ingenio — nostrorum hominum multum ceteris hominibus* (∴ *ingeniis ceterorum hominum*) *omnium gentium praesiterunt*; Caesar om Borgerkrigen 2, 39: *Videtisne — captivorum orationem cum perfugis* (∴ *perfugarum orationem*) *convenire*. See A. Grotefend's *Ausführliche Gram. d. lat. Sprache* S. 494. En almindelig Regel er det derimod aldeles ikke, hvorfor man hos Cornelius Nepos i Agesilaus's Levnet C. 7 rigtig læser enten med Bremi og de fleste Udgivere: *Sic erat instructa (domus Agesilai), ut nulla in re differret a cuiusvis inopis atque privati (domo)* eller, da de bedste Haandskrifter og ældre Udgaver udelade Præpositionen, maaskee hellere med Dahn: *differret cuiusvis — privati (domus)*, uden at man behøver efter det bedste Haandskrift (ed. Axen.) med Bosius og Harles at læse *differret cuiusvis (domui) inopis a. priv.* (i Stedet for hvilkten ganske absurde Læsemaade man da snarere burde skrive: *differret cuiusvis inopi*

atque privato (homini) ¹⁾ eller *d. quivis inops atq. privatus*. Og, hvad nu Stedet af den Verrinske Tale angaar, da bestyrke de øvrige Haandskrifter (hvortil nu Vaticaner-Palimpsestens store Auctoritet kommer, som har: *ad Antoni*) ²⁾ fuldkomment den sædvanlige Læsemaade. I den 1ste Catilinariske Tale, 11, 28 læser Drelli: *An invidiam posteritatis times?* Praeclaram vero populo Rom. refers gratiam —, si propter invidiam aut alicuius periculi metum salutem civium tuorum negligis, og omtaler i en Note misbilligende Matthiæ Læsemaade: *propter invidiae*. Heller ikke Benecke eller Madvig eller Steinmætz har optaget denne (af dem ei engang omtalte) Conjectur, som Matthiæ paa sin Viis, uden at tilfoie eet eneste Ord herom, har sat i Terten; og dog maa man nødvendigviis læse saaledes. At det var af Frygt for et tilkommende Had (ei formedelst et allerede da opstaaet Had) eller for en eller anden Fare (saasom Landflygtighed eller Død), at Cicero muligens kunde være bleven affholdt fra at lade Catilina fængsle og henrette, viser jo tydeligen saavel det foregaaende *invidiam posteritatis times?*, som det umiddelbart følgende (§ 29): *Sed, si quis est invidiae metus, num est vehementius severitatis — invidia quam inertiae — pertimescenda?* An, quum bello vastabitur Italia, — tum te non existimas invidiae incendio conflagraturum? og strax nedensfor: *mihi verendum non erat, ne quid hoc parricida civium interfecto invidiae in posteritatem redundaret. Quod si ea mihi maxime impenderet etc.* Den samme mulige Frygt for et vordende Had omtales i den 2den Catil. T. 2, 3: *si illo sublato depelli a vobis omne periculum iudicarem, iampridem ego L. Catilinam non modo invidiae meae, verum etiam vitae periculo sustulissem* (hvor Lambin ligeledes vilde læse: *invidia mea*, ganske ulatinisk i Stedet for *cum invidia mea*) og 7, 15: *multo magis illud timeo, ne mihi sit invidiosum aliquando,*

¹⁾ *Differre alicui* i St. for *d. ab aliquo* siger selv Cicero (de Finibus Bon. et Mal. 5, 15, 11): *Quum — coepimus — sentire, quid simus et quid animantibus ceteris differamus, hvor dog Manutius og Lambin, som jeg troer, efter Conjectur skrive ab animantibus.*

²⁾ At det udelader *M.*, troer jeg, fuldes Afskriversens Skiodesløshed. I et saadant Erar er fuldkommen Overensstemmelse med Spørgsmaalet paa sin Plads, en Grund, hvorfor ogsaa *Antonii* er bedre end *Antonium*. I samme § for-tiener det samme Navn af samme Haandskrift at optages i Dødene: *se — voluisse Antonium imitari, da der følger som Modsetning: nihil in vita se M. Antonii simile fecisse.*

quod illam emisericum potius, quam quod eiecerim. Saaledes siger Cicero og for Milo 30, 82: *Proposita invidia, morte, poena qui nihilo segnius rem p. defendit, is vir vere putandus est.* — I Talem imod L. Piso 18, 42 læses siden Faer nu s efter det saa gamle Vaticaniske Haandskrift rigtig: *An ego maiore afficerer laetitia ex corporis vestri laceratione, quam afficio ex famae,* hvoraf Erfurter-Haandskriftet har gjort *ex fama,* de øvrige Haandskrifter og de ældre Udgaver endnu dristigere *ex infamia.* — I Talem for D. Ligarius 3, 8 læses: *Vide, quaeso, Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere*), de Ligarii non audeam confiteri!* Det Kölnske Haandskrift, uagtet sine mange fortrinlige Læsemaader ikke frit for Stiedesklokkheder, har ligesom 2 af de ringere Pariser-Haandskrifter og den Gronovianske Scholiast: *de Ligario.* (Om det af Wernsdorf og Kloß med Dvintilianus, de fleste Haandskrifter, ogsaa det Kölnske — ikke det Erfurtske, ei heller nogle, og det tildeels gode, Parisiske — og med den Gronovianske Scholiast udeladte *non* foran *audeam,* hvilket Matthiæ fort og godt har forsvaret, kommer jeg maaskee en anden Gang til at tale.) Som Steder, hvor en saadan Genitivus lykkelig har undgaaet Afscrivernes og Kritikers forvarende Rettelser, vil jeg kun nævne: de Verr. L. 3, 82, 189; 1, 30, 76; Lælius 16, 57; de Fin. B. et M. 3, 2, 5; 4, 13, 34.

Jør mig have flere seet, hvor utaalelig haardt, ja hvor urimeligt det er, som findes i vor Tale 5, 11: *Secutus est annus: causam de pecuniis repetundis Catilina dixit. Meeum erat hic etc.* Meningen er aabenbar: man behøver blot at giennemlæse det Følgende: *Deinceps fuit annus, quo ego consulatum petivi, petebat Catilina mecum. Nunquam ad illum accessit (Caelius).* Disse Ord vise tillige For-

*) *Dicere* udelades rigtig efter Dvintilianus's Citation af dette Sted (5, 10, 93) og de bedste Haandskrifter (det Kölnske, Erfurtske og nogle Palsiske) af Möbbius, Wunder, Madvig og Steinmeß. Matthiæ anseer det ei engang for passende, om den ikke (som Ligarius) anklagede Ciceros Handling at underforstaae fra det Følgende Verbet *confiteri*; men han oversæer, hvad Cicero § 6 siger: *M. Cicero apud te defendit alium in ea voluntate non fuisse, in qua se ipsum confitetur fuisse.* Ligesom hos Dvintilianus nogle Haandskrifter til Forklaring tilføie *confiteri*, saaledes er der i de fleste hos Cicero blevet suppleret *dicere*, men dog i det Erfurtske ovenfor Linien. Den nyeste Udgiver, Kloß, har igjen optaget dette Glossem i Texten, ligesom han næsten gjør med alle de Glossemer, som det Kölnske Haandskrift ganske udelader, det Erfurtske skriver over Texten, og som alt Wunder og Madvig har erkiendt for saadanne.

men af hvad Cicero har sagt. Ernesti vilde, skiondt tvivlende, skrive *annus, quo*, en Conjectur, som Weisske og Schütz optog. Garatoni foretog, men ligeledes ikke uden Tvivl: *annus, quum*. Ingen af sine Udgaver har Drelli optaget nogen af disse Conjecturer, i den sidste endog reent ud forkasted dem, som unødvendige, idet han, som om det var nok til at forsvare Haandskrifternes Læsemaade, let henkaster sit: „Vulgarius diceret: *Anno sequenti causam etc.*“ Madvig endelig (Opusc. p. 301) viser kort, men syndig denne Læsemaades Absurditet med de Ord: „nam *annus annum semper sequitur*“; 1) men han tilføier ikke, hvad han selv vil have læst. At Cicero nu ikke har sagt: *Secutus est annus, quo etc.*, er rimeligt, fordi han i det følgende Led aabenbart har varieret Udtrykket ved ikke at sige: *Secutus est*, men: *Deinceps fuit*. Der bliver altsaa kun tilbage med Garatoni at læse: *S. e. annus, cum causam* —, en Conjectur, som fortjener uden mindste Betænkning at optages i Teksten, naar man ser hen til, hvor let *cum* har kunnet falde ud foran *causam*. For det første skrives nemlig Conjunctionen *quum* i Haandskrifter deels *quom* (*quum*), deels *cum*. See Wunder's Fortale til Talem for Cn. Plancius S. XIV. Der næst er det bekendt, at Ordet *causa* selv i de ældste Haandskrifter compendiøst skrives *CA* med en Tverstreg ovenover, *causam* altsaa *cam*. Deraf de hyppige Feil i Haandskrifter, naar dette Ord forekommer. Saaledes er nebenfor (10, 25) den sædvanlige af Haandskrifterne ABC bestyrelse Læsemaade: in quibus *causa nititur* i det Erfurtske bleven til: in quibus *conicitur*, fordi det's Original vel har havt *canitur* i Stedet for *cā nititur*. I Talem for P. Sestius 29, 62 var der i alle forhen bekendte Haandskrifter foran *causam* udeladt *eam* i Ordene: *Adiit tum periculum, sed adiit ob eam causam, quae quanta fuerit*, — *dicere non est necesse*; men nu er det efter den Vatican'ske Palimpsest af Klok og Drelli blevet resitueret. 2) Paa andre Steder derimod er det abbrevierede Ord *causa* selv udfaldet. 3) I 1ste Bog om

1) Til Fortaar for den almindelige Læsemaade vil Ingen kunne betiene sig af saadanne Steder, som L. for Deiotarus 9, 25: *Secutum est bellum Africanum: graves de te rumores etc.* eller L. for P. Sestius 29, 62: *Consecutus est ipsius tribunatus. Quid ego de singulari — eius — virtute dicam?* Ivertimod er det det Samme, som om det paa dette Sted hedde: *C. e. annus, cum ipse tribunus fuit*, og paa hiint: *S. e. tempus, quo bellum in Africa gestum est*.

2) I samme Tale 61, 134 udelade ligeledes Haandskrifterne ABC *eam* i Ordene: *Si ob eam causam peccaret*.

3) I L. f. Eluentius 3, 7 udelade 6 Haandskrifter *de causa* foran *dicam*.

Staten, 10, 16, hvor alle Udgivere lige fra Angelo Mai af efter Grammatikeren Nonius's Citat rigtig læse: *audisse te credo*,—*Platonem primum in Aegyptum discendi causa*, post in Italiam — *contendisse*, udelader Vaticaner-Palimpsesten Ordet *causa*, en Udeladelse, som Dr. Krarup har forsvaret, anførende Talem for Caelius 23, 56, Rhetorikken til Herennius 1, 16, 26, Ciceros Topik 1, 2, men som Drelli baade i sine Addenda til 4de Bind af Cicero S. 593 og i en Note til det anførte Sted af vor Tale med Rette fratiender Cicero og forvifer til Tacitus og den Tid's Forfattere. Om dem er det nemlig bekendt, at de bruge Genitivus af Gerundium eller Gerundisum, afhængig ikke af et enkelt Ord (Nomen), men af den hele Sætning, til at tilkiendegive Hensigten med eller Grunden til en Handling, f. Ex. Tacitus's *Varbøger* 2, 59: *Germanicus Aegyptum proficiscitur cognoscendae antiquitatis*; 3, 41: *Spectatus (est) et Sacrovir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, ostentandae, ut ferebat, virtutis*; *sed captivi, ne incesseretur telis, agnoscendum se praebuisse arguebant*; 1, 3: *bellum — nullum nisi adversus Germanos supererat abolendae magis infumae ob amissum cum — Varo exercitum, quam cupidine proferendi imperii aut dignum ob praemium*; Velleius's *Romerske Historie* 2, 20, hvor Drelli rigtig læser: *Opus erat partibus (Cinnanis) auctoritate, cuius augendae C. Marius — de exilio revocavit*. Haandskriftet, hvori disse Fragmenter af Velleius ere blevne bevarede, har: *auctoritate gratia, cuius augenda* —. *Gratia* er nemlig en Afskrivers paa et urigtigt Sted i Teksten indsmuglede Gloøsem, bestemt til at forklare den causale Genitivus, ligesom Grammatikeren Donatus i sin Commentar til Terentius's *Adelphi*, 2, 4, 5—6: (*vereor coram in os te laudare amplius, Ne id adsentandi magis, quam quo habeam gratum, facere existumes*), siger: "*Deest causa*." Denne friere Brug af Gerundium forklarer jeg mig, ligesom og Sumpt (Gramm. § 662 S. 501 5te Udg.) synes at gjøre, som en Udvidelse af hiin selv hos de ældre Forfattere (især Sallustius, Cæsar, Livius) ikke sjeldne Brug af Gerundiums Genitivus (Gen. possessivus), enten middelbart ved Verbet *esse*, eller og umiddelbart forbunden med et Nomen til at betegne, at Noget henhører eller tjener til at gjøre Noget (*perlinere ad aliquid faciendum*), paa hvilken Construction selv Cicero frembyder et Exempel i *de Verbor. S. 2, 53, 123: quae res (:) cupiditates honorum atque ambitiones) evertendae rei publicae solent esse*. Sam-

menſſign Salluſtius's Catilina 6, 7: *ubi regium imperium, quod initio conservandae libertatis atque augendae rei p. fuerat, in superbiam dominationemque convortit.* Af de flere Exempler paa denne med et Romerum i middelebart forbundne Genitivus, ſom Kriſt til dette Sted anfører, idet han dermed mindre rigtig ſammenblander Steder, ſom hore til hiin friere Brug, vil jeg kun anføre Fragmenterne af Salluſtius's Historier 1, 19, 3: *exercitum opprimundae libertatis* (o: qui o. l. sil) habet; Caſar om Borgerkrigen 1, 82: *Impediendae rei — legiones educunt* (o: leg., quae imp. rei essent). Ogsaa paa det ovenfor af Terentius anførte Sted bør *adsentandi* maaskee forbindes med *id*, ligesom hos Tacitus *Arb.* 3, 27 *tuendae libertatis* med *multa*, og 15, 4 *tuendae Syriae* med *ea* (ſee Obſervariuſ i Jahns Jahrb. 1831, 3, 1 S. 31); hvorvel paa hiint Sted den friere Brug er mere at undſkyldes formedelſt det efterfølgende *causae*: *quo*, hvoraf man i Tanke let kan ſupplere *causa*. Men, at allerede Cicero ſkulde have tilladt ſig denne drifligere Construction, ſtrider ikke alene imod hans Skrivemaades rige Ordſkyld, men endog imod Haandſkrifternes Auctoritet. Thi, ligesom paa det anførte Sted om *Statena causa* er ſikkret ved Nonius's Citation, ſaaledes have i *Topiken* § 2 (*Quum — ego te non tam vitandi laboris causa, quam quia tua id interesse arbitraret, hortatus essem*) alle, ſelv de ældſte og bedſte, Haandſkrifter og Udgaver dette Ord; kun eet hos Gruter og det unge, ringe Wittenbergſke udelade det, medens det i 2 gode Sect.-Galleniſke har fortrængt *quia* af ſin Plads. I *Rhet.* til *Herennius* 1, 16, 26 (*Quum dicat Orestes se patris ulciscendi causa matrem occidisse*) udelader kun et meget gammelt Parifer-Haandſkrift hos Krarup det: i intet andet, end ikke i det gamle og fortrinlige Zürichſke, er denne Udeladelse bemærket. Kriſt anfører paa det omtalte Sted endnu Cicero om *Opfindelsen* 2, 47, 138: *omnia supplicia — culpae ac malitiae vindicandae constituta esse*; men baade hos Lambin og Drelli (der ogsaa i diſſe Boger har benyttet hiint Schriber-Haandſkrift) findes uden mindſte Variant Ordet *causa* efter *vindicandae*, ligesom Drelli heller ikke i ſine *Addenda*, hvor han anfører de mærkeligſte Varianter af 2 meget gamle Sect.-Galleniſke Haandſkrifter, hos dem omtaler en ſaa mærkelig Udeladelse. Om den nyeste Udgiver, Lindemann, udelader dette Ord, eller med hvilken Auctoritet, veed jeg ikke, da jeg ikke har kunnet overkomme hans Udgave: det Erfurtſke Haandſkrift horer i ethvert Tilfælde ikke til dem, der udelade det. I *Øvrigt* kunde det der endnu lettere være faldet ud efter Bogſtaverne *DAE*, end paa de øvrige Steder efter

DI) og **EL**. Hvad derimod det af vor Tale anførte Sted angaaer (*Credibile est igitur tantum facinus ob nullam causam esse commissum, et vos non videtis fingi sceleris maximi crimen, ut alterius causa sceleris suscipiendi fuisse videatur?*), da forholder det sig dermed ganske anderledes. For det Første udelades *causa* her af alle 3 Haandskrift-Familier (**ACE** og uden al Tvivl **B**); dernæst vilde Cicero neppe have sat det efter *alterius*, men (som „alii“ i Marginen af den Lambinske Udgaves *repetitiones* 3: Lambin efter sin Conjectur) efter *suscipiendi*; desuden har Udeladelsen af *causa* her Intet tilfalds med hiin ovenfor betragtede Construction, hvori man til Fortklaring kan supplere *causa* i *Ablativus*, da det her savnede *causa* jo maa være *Nominativus*. Jeg kunde derfor være tilbøielig til at antage, at Cicero selv i disse fun til Fortklaring af Sætningen *Credibile — commissum* tilføiede Ord har fra denne underforstaaet *causa*, vel ikke meget haardere, end han i Cato Maior 9, 27 siger: *Nec nunc quidem vires desidero adolescentis* (—), *non plus quam adolescens tauri aut elephantis desiderabam* (hvor det i de ældste Udgaver og 4 Dyfordste Haandskrifter foran *tauri*, i det ellers gode Trieriske efter *tauri* indsludte, i det meget gode Erfurtske over *tauri* skrevne *vires* udelades af det berømte Pariser-Haandskrift og alle de øvrige) eller end hvad vi læse i samme Skrift 20, 76: *ergo, ut superiorum aetatum studia occidunt, sic occidunt etiam senectutis* eller især de *Fin. B. et M. 1, 16, 51: Quod si qui satis sibi contra hominum conscientiam saepti esse — videntur, deorum tamen horrent*, hvor nogle Udgivere efter *tamen*

1) Ogaa i Cæsar om Gallerkrigen 4, 1: *quotannis singula milia armorum bellandi causa ex sinibus educant* udelader med Duden *corpis* og Dähnes Bifald eet af de ringere Haandskrifter *causa*; men see Obbarius paa det anførte Sted.

2) *Nec* (i Stedet for *nec*) læser Madvig rigtig med Lambin og Ernesti (efter 2 Dyfordste og 1 Haandskrift hos Manutius) Om Forskiellen mellem *Nec — quidem* og *nec — quidem* (3: et — quidem non) dommer Gernhard meget sundt i sin Anmærkning til dette Sted, anførende med Grund som et af de (ikke mange) Steder, hvor *nec — quidem* er paa sin Plads, *Brevne t. Fortrolige 6, 6, 2: His autem literis animum tuum — confirmandum — puto, nec iis quidem verbis* (3: og det ikke med saadanne Ord), *quibus te consolor* —, men selv læser han forkeert og uden sønderlig Auctoritet: *Nec nunc equidem*. Om Cicero nogetsteds har jagt *nec — quidem* i Betydningen: Og ei engang (hvilket han udtrykker ved *ac ne — quidem*), betvivler jeg med Bremsi til *Cic. de Fin. B. et M. 2, 26, 82*.

indskjede *numen*. Dog synes det endog for Sætningernes Conciantitets Skyld at være tilraadeligt, at beholde det til *crimen* svarende *causa*, men hensat paa den mere passende Plads efter *suscipiendi*, hvor det ogsaa lettere kan være faldet ud af Teyten.

Jeg kommer nu til det sidste Cap. af vor Tale, hvor der findes 2 Reil, den ene mod Brugen af *Tempora*, hidtil ikke bemærket af Nogen, den anden mod Brugen af *Modi*, bemærket, men ikke rettet af Madvig. Forst læses nemlig (32, 77): *Conservate — rei publicae, iudices, civem bonarum artium, bonarum partium, honorum virorum. Promitto hoc vobis et rei p. spondeo, si modo nos ipsi rei publicae satisfacimus, nunquam hunc a nostris rationibus seiunctum fore.* Cicero lover Dommerne og Staten for Caelius, og siger: „Bevare I Staten denne Borger af det gode Parti, da vil han aldrig adskille sig fra mine og Ederes Forholdsbegler til Statens Styrelse“, men han tilføier som Betingelse derfor: „saafremt kun vi selv —“ Hvad? Den almindelige Læsemaade (*satisfacimus*) siger: „— (hidtil) have gjort Staten til Naade.“ Altsaa, fordi Cicero og Dommerne, de gode Mand, som de kaldte sig selv, hidtil ikke havde frigtet Staten, men bestyret den vel, derfor skulde Caelius i Fremtiden, hvorledes de end da vilde bestyre den, ikke adskille sig fra dem? Da vilde Caelius kunne siges at være bevaret for Cicero og Dommerne, ikke for Staten, som det jo maatte være meget magtpaaliggende, hvordant det Parti ogsaa i Fremtiden var findet, hvortil Caelius vilde holde sig. Nei, kun da, saafremt Cicero og hans Parti i Fremtiden sørgede vel for Staten, var det i Statens Interesse, at Caelius aldrig adskilte sig fra dette Parti. Intet er altsaa klarere, end at Meningen kræver *Futurum Exactum satisfecerimus*, som, hvis det ellers behøver nogen Auctoritet af Haandskrifter, ganske bekræftes af det Erfurtske, hvilken Repræsentant for den 3die Haandskriftfamilie har bevaret ikke saa rigtige Læsemaader, som de 2 øvrige Familier (ABC) ikke have, f. Ex. § 5 *ornatissima* (ABC *ordinatissima*), 12 *tam ex contrariis* (A *tamen contrariis*, BC *tum contrariis**), 14 *delendi* (ABC *tenendi*), 22 *finigi* (ABC *effingi*), 36 *parvam* (ABC *parum*, hvoraf C *parrum*), 66 *cur non compre-*

*) Til de Steder, hvor *tam* ved en Præposition er adskilt fra sit Adjectivum, hører det saa omvistede hos Cicero i Taleren 48, 160, hvor jeg med det ældste og bedste af de ikke interpolerede Haandskrifter, det Einsiedelnske, læser: et, quam

henderint (ubelad i ABC). See og Madvig's Opusc. S. 423. Derfor skriver jeg ogsaa 5, 11 med dette Haandskrift og 3 Dyfordfse og Udga-
verne for Stephanus: *Qua in aetate nisi qui se ipse sua gravita-
te — defenderet, quoquo modo a suis custoditus esset, tamen in-
famiam — effugere non poterat.* I ABC, v. c. hos Lombin, Ud-
gaverne siden Stephanus, undtagen Weiske's, læses *defenderat*,
hvilken Indicativus ikke passer til de følgende Conjunctiver (i frequen-
tative Sætninger, s. Sumpt Gr. S. 448) i denne (c. esset) og i
den følgende eensbyggede Periode: *Sed, qui prima illa initia aetatis
integra — praestitisset, de eius fama, cum is iam se corroboravis-
set —, nemo loquebatur,* ligesom ogsaa Imperfectum giver en mere
passende Tanke end Plusquamperfectum: „kun den, som endnu be-
skyttede sig selv, ei den, som (en Tid) havde beskyttet sig, kun-
de undgaae slet Omtale.“ Drelli følger de „ældste Haandskrifters Auc-
toritet“; men den er, hvad saadanne Verbalendelser angaaer, som ret,
rat og rit, it og erit, et og aret eller eret, vit og bit o. s. v., ikke af
noget Bæst, naar den ei har Stedets fornuftige Mening og andre
Grunde for sig. Intet er saaledes hyppigere, selv i de ældste Haand-
skrifter, end Forvejlingen af Endelserne erit og it, idet Stavelsen *er*
har været betegnet ved en Abbreviatur. Som nogle af de utallige Exem-
pler vil jeg blot anføre: *Talen om Pompeius's Overansørsel*
2, 5: *Equitibus Romanis — asseruntur — literae —: Bithyniae,
quae nunc vestra provincia est, vicos exustos esse complures; reg-
num Ariobarzanis, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum
esse in hostium potestate; Lucullum — ab eo bello discedere; huic
qui successerit, non satis esse paratum ad tantum bellum admini-
strandum.* Saaledes læse efter det Kölnske og Erfurtske Haandskrift de
nyeste Udgivere, Drelli, Madvig, Steinmeß og uden Tvivl Be-
necke (hvis Udgave jeg endnu ikke kender), for ikke at omtale Kloß,
der sielden tør vige, var det og knap en Fingersbred, fra Erfurter-

---

*Phrygum et quum Phrygibus dicendum esset, absurdum erat aut tam in bar-
baris casibus Graecam literam adhibere aut recto casu solum Graece loqui*
(det bedste af de interpolerede, det Erfurtske, har: — *aut tam barbaris* — i
St. s. den sædvanlige Læsemaade: — *aut tantum barbaris* —, i hvilken *tan-
tum* er ganske absurdt, ifald man med Lagomarsini (Jahns Jahrb. 3te
Eplmdd. S. 331) og Drelli forklarer det ved kun, og ciceroniansk, hvis man
oversætter det ved saa, da Cicero aldrig forbinder *tantum* med et Adj. Ste-
dets Mening har Gesner i sin Thesaur. s. v. *casus* fort, men rigtig anty-
der, idet han tillige indsaæ, at *tantum* var falskt, hvorfor han vil have det
udstøttet. Mere om dette Sted en anden Gang.

Haandskriftet: de ringere Haandskrifter og ældre Udgaver have: *huic qui succurrerit*. Men, ligesom Sætningerne *quae — prov. est* og *quod f. est v. v.* rigtig ere udtrykte i Indicativus, som de, der ikke høre til Brevenes Indhold, men ere tilføiede af Cicero, saaledes maa det og her hedde *successit*, da Sætningen *huic qui s.* ikke kan antages at være Andet, end en af Cicero brugt ligesom formildende Omskrivning af Lucullus's uvirktsomme Efterfølger Glabrio's Navn, som hine Breve ikke havde skaarit; og saaledes læses virkelig hos den Gronovianske Scholiast, som man kun har benyttet til at fortrænge den falske Læsning *succurrerit*. Ligesaa urigtigt har Drelli endog i sin nyeste Udgave beholdt Conjunctiven *acceperit* paa det lignende Sted i Brutus 20, 79: *Publium etiam Scipionem Nasicam, qui est Coreculum appellatus, qui item bis consul et censor fuit, habitum eloquentem, [M. alium] illius, qui sacra acceperit, filium dicunt: etiam L. Lentulum, qui cum C. Figulo consuli fuit, Q. Nobiliorem —, qui — Ennium — civitate donavit —, et T. Annium Luseum — non indisertum dicunt fuisse**); thi i Sætningen *qui sacra a.* „refereres Andres Ord“, som Drelli siger, ikke mere, end i det foregaaende: *qui est C. a., qui — fuit* eller i det følgende: *qui — consul fuit, qui — civitate donavit*. Man maa derfor med Schütz og Ellendt læse *accepit*, ligesom med de samme Udgivere 14, 57 (*Dicitur etiam C. Flaminius, is, qui tribunus pl. legem — tulerit, qui consul apud Thrasimenum sit interfectus, ad populum valuisse dicendo*) rigtigere skrives *tulit — Thrasimenum est* (Thrasimenumst). Ogsaa 14, 55 synes det feilfulde Lodiiske Haandskrift, hvorfra alle andre bekendte nedstamme, at have havt Conjunctivus, hvor man siden Lallemand,

[*] I Ordene *M. alium* (saaledes have Pariiser-Haandskriftet B og Udgaverne før Manutius), hvorfra Haandskrifterne A og C giere: *m. aliunt*, D: *inde aiunt*, troer Drelli med Schütz uden Grund, at Abbreviaturerne *I. M.* (= *Idaeae Matris*) eller *M. D. M. I.* (= *Magnae Deum Matris Idaeae*) ligge skjulte, og at noget Saadant bør indfødes efter *illius*. Men hvorledes kunne da disse corrupte Ord til i det Lodiiske Haandskrift at have skaarit foran *illius*? Jeg holder med Ellendt, som anseer denne nærmere Betegnelse af de omtalte *sacra* for overskædig for Romerske Læsere, og udletter ganske disse Ord. De betyde vist intet Andet, end: *M. al'* eller *M. alii* (*sc. legunt*), som en Afskriver i Marginen har tilføiet til at betegne, at Andre i Stedet for et af de her brugte Fornavne (P., L., Q.) skrevo M., og som, cenzang indskudt i Texten, en anden har rettet, saa godt han kunde, til *M. alium*. Om denne Afskrivernes Maade at anføre Varianter paa see Madvig's Epist. Crit. ad Orellium pag. 47.

som denne siger, efter Pariser-Haandskrifter læser: *quod fuit permagnum*; thi Pariser-Haandskriftet **D** hos Drelli og de øvrige bekiendte samt alle ældre Udgaver have: *fuerit*. Heller ikke med Rette har Prof. H e n r i c h s e n i 1ste Bog om Taleren, 25, 117 beholdt den sædvanlige Læsemaade: *Qvis — non videt, C. Caelio — magno honori fuisse, homini novo, illam ipsam, quamcunque assequi potuerit, in dicendo mediocritatem? Qvis — Q. Varium — non intelligit illa ipsa facultate, quamcunque habet, magnam esse — gratiam consecutum?* Man læse atter med S c h ù h: *potuit*; thi, at her den samme simple Om- skrivning finder Sted, som paa de ovenfor anførte og paa mange andre, af Andre (s. Ex. af Sum p t § 546, af N. G r o t e f e n d S. 253) cite- rede, Steder, viser endog ganske aabenbart det i den følgende eenådan- nede Periode brugte: *quamcunque habet*. I de B e r r i n s k e Taler 1, 48, 125, hvor alle øvrige Haandskrifter og Udgaver læse: *Is mortuus est C. Sacerdote praetore, nescio an ante quam Verres praeturam petere coeperit*, havde jeg ved Conjectur restitueret *coepit*, hvilken af Vaticaner-Haandskriftet bekræftede Læsemaade, jeg nu ser, at ogsaa Sum p t i sin Udgaves Appendix bifalder, henvisende til 2, 18, 46. I Coniunctivus, som er aldeles absurd her, hvor Sætningen indeholder en simpel Tidbestemmelse, ei nogen Angivelse af den Dodes H e n s i g t eller T a n k e, burde det for Resten have heddet *inciperet* eller *coepisset*. Sammesteds § 124 har atter Vaticaner-Haandskriftet det Rette: *O modestum ordinem, quod illinc vivus surrexerit!*, hvilket og- saa Sum p t foretrakker for det hidtil læste — *surrexit*. Sætning- en *quod — surr.* indeholder nemlig den af Cicero tænkte Grund til det i Ordene: *O mod. ordinem* (s. Modestus ille ordo mihi vide- tur s. Modestiam ordinis admiror) liggende Om d ø m m e. *Surrexerit* er altsaa den samme *C. obliquus*, som findes i Cato M a i o r 2, 4: *ad- mirari soleo quum ceterarum rerum tuam — sapientiam, tum vel maxime, quod nunquam tibi senectutem gravem esse senserim*, og sammesteds 5, 15: *quattuor reperio causas, cur senectus misera vi- deatur* (s. quatt., quantum reperio, propter causas s. misera homi- nibus videtur), unam, *quod avocet a rebus gerendis etc.* — I B r u t u s 18, 73, hvor man nu siden A l d u s læser: *cui (Ennio) quum (da) aequalis fuerit Livius, minor fuit aliquanto — is, qui primus fabu- lam dedit, quam Plautus et Naevius (som om, hvilket ganske strider mod C i c e r o s Bestemmelse af Livius's Alder, denne virkelig har været Ennius's Jevnaldrende), har det Lodisse Haandskrift uden Tvivl høst: quod (eller quo) aequalis fuerit L.*; thi Pariser-Haandskriftet **D** og A s c e n s i u s 's Udgave læse: *quod aeq. f. L.*, det ene Wolfenbüt=

telste: *qui aeq.* — Allerede Manutiüs og siden Schneider indsaar, at Meningen fordrede: *cui si* (som han nemlig efter Acciüs's Angivelser maa have været) *aeq. fuerit L.*; men først Drelli's Conjectur (*cui aequalis si fuit L.*), som er saa viis, at han burde have optaget den i Teksten, har baade bortskaffet den urigtige Coniunctivus, og sat *si* paa den Plads, hvor det lettest kan være faldet ud. I Origt er *quod* (eller *quo*) opstaaet af den gamle Skrivemaade *quoi* for *cui*, hvilken man og skylder den siden Aldus's *sædvanlige* Afsmaaede i samme Bog 27, 105: Sed *ei* (Ti. Graccho) *breve tempus ingenii augendi et declarandi fuit*; *Carbo* (saaledes interpungerer jeg i Stedet for: — *fuit. Carbo*), *quod vita suppeditavit, est in multis iudiciis causisque cognitus.* Ellendts Forklaring, at *quod* her er det Samme, som *quoad* eller *quantum*, har alt Naadvig i sine *Emendationes in Ciceronis libros de Legibus et Acad.* S. 72 tilbørlig afviiist, idet han selv, hvad Meningen angaaer, rigtigheden forklarer Stedet saaledes: *Carbo, quod (quia) longiorem habuit vitam (quam Gracchus), magis cognitus est.* Uden at tage nogen Notits heraf, har nu Drelli med Stephanus, Corradus og Lambinus uden haandskriftlig Auctoritet skrevet *quoad*: ret som om en Taler ogsaa efter sin Død kunde færdes for Retten! Men nu have alle bekiendte Haandskrifter og de gamle Udgaver for Aldus (o: det Lodiske Haandskrift) ikke *quod*, men *quo*, hvilket snarere betyder *quoi* (*cui*), end at det skulde være opstaaet af *quod*. Desuden paaser *cui* sig bedre til Modsetningen mellem Gracchus (*ei breve tempus — fuit*) og Carbo*). Ogsaa troer jeg, at Cicero her hellere vilde have udtrykt den objective Grund ved *quia*. At for Resten ogsaa en *indicativisk* Relativsetning kan indeholde en Grund, er bekiendt. See min følgende Bemærkning om Taler f. Caelius 32, 78. — Jeg tager derfor ikke i Betænkning med Sumpt til de Verr. Taler 2, 53, 131 hos alle profaiske Forfattere fra den klassiske Tid i en *indirect* Spørgesætning ved Forandring af et *-it* til *-erit* at forjage de *Indicativer*, som nyere Grammatikere (saasom Rams horn og A. Grotesend) saa ukritisk og forkeert have forsvaret. Ligesom den langt mere kritiske og sundere dømmende Sumpt efter alle bedre Haandskrifter i hine Taler 3, 26, 64 har

*) Vel kan man i *quod v. supp.* for nderforstaae *ei*, ligesom nedenfor § 124: *ut cum mirer, quum et vita suppeditavisset et splendor ei non defuisset, consul non fuisse.* Dog synes Dativen, som bruges § 245: *cui si vita suppeditavisset*, — *consul factus esset*, og § 178: *cui publica satis suppeditabat oratio*, ogsaa her mere nødvendig. Et med Hensyn til Meningen lignende Sted findes § 174: *ita diu vivit, ut — nullum — in causis versaretur*

beholdt den af Lambin og Drelli optagne Læsemaade: Jam omnes intelligunt, cur — provincia defensorem — eum *quaesiverit* (hvor der for læste *quaesivit*) og i den 3die Tale mod Mutilus 4, 15 (quoniam, *qua de causa et quorum causa ille hoc promulgavit, ostendi, doceat ipse, num — defendam*) corrigerer: *promulgaverit*, og ligesom Schulting i Seneca's *Suasor.* 1 (de qua dixit, *quomodo illa trepidavit*) læser *trepidaverit*: saaledes vilde jeg uden Betænkning i Cæsar om Borgerkrigen 2, 32 (*Diligentiam quidem nostram aut, quem ad finem adhuc res processerit, fortunamque cur praeteream?*) læse *processerit*, hvis itte Elberting i sine *Observat. Crit. ad Caesaris Comm. de B. Civ.* der med de bedste Haandskrifter og ældre Udg. rigtig læste: — aut, quem — processit, *fortunam cur p.?*, saaledes at *quem ad f.*, relativt brugt, er det Samme som *quoad*. Selv Held bevarer den sædvanlige Læsemaade, idet han forklarer *quem ad finem — processit* som en Relativsætning (o: aut *finem, ad quem*), en Forklaringemaade, som Ramsbørn og Grotefend ikke have taget i Betænkning at bruge endog om en med saa erklærede Spørgsord, som *cur, quid*, begyndende Sætning. Saaledes mener Grotefend paa det ovenfor anførte Sted af de Berr. L. at have tilstrækkelig forsvaret Indicativen *quaesivit* ved at sige: „*cur* staar i Stedet for *causam, qua*.“ Men hvorfor skulde da Cicero kun paa dette ene af de saa mangfoldige Steder, hvor han bruger *cur* i en af et Verbum sentiendi eller declarandi afhængig Sætning, have sat Indicativus, og saaledes gjort *cur* til et Relativum! Som vi have seet, spare de bedste Haandskrifter os den Uleilighed, at tage vor Tilflugt til saa kunstig en Forklaring, ligesom Livius selv har berøvet Grammatikerne al Grund til at anvende et saa fortvivlet Middel for at beskytte to slige Indicativer i den kun af eet eneste, ikke meget godt eller meget noiagtig benyttet Haandskrift udgivne 4de Bog (s. Madvig Opusc. S. 387), hvor der (S. 24) ester blint Haandskrift almindelig læst: *divinat etiam (Callicrates), quae futura fuerant, si Philippus vixisset, quid ita Perseus regni heres sit, quid parent Macedones, quid cogitent Romani; nos autem, qui nec ob quam causam nec quemadmodum perierit Demetrius scimus, nec quid Philippus, si vixisset, facturum fuerat, etc.* Thi saavel den ulatinske Tæmpelfølge: *divinat — fuerant* (i St. s. *fuerunt*), *scimus — fuerat* (i St. s. *fuit*), som de parallelt staaende Coniunctiver *sit, parent, cogitent, perierit*, vise jo aabenbart, at Livius, som han burde, har

skrevet: *fuerint* — *fuerit*, hvilket allerede Gronov og nu Bekker læse. Grotefend, der tager de Exempler for gode Varer, som den ufriciske Kamæhorn har sammenhøbet, siger trostlig, idet han citerer: *fuerant* — *fuerat*: „*quid* er i St. for id *quod*.“ Ikke mindre kunstig forsvarede Kriß til Sallustius's Inguarta 4, 4 (*Qui si reputaverint, et quibus ego temporibus magistratus adeptus sum, et quales viri idem assequi nequiverint, et postea quae genera hominum in senatum pervenerint etc.*) den af ham efter de fleste Haandskrifter optagne *Indicativus sum* (i Stedet for de øvrige Haandskrifters og Gerlach's *adeptus sim*), idet han paastaer, at Sallustius ved *Indicativen sum* har villet fremstille de af ham selv opnaaede Hædersposter som noget Virkeligt og ligesom for sine Dine Nærtværende, medens han overlader det Øvrige (*quales — pervenerint*) til Andre's Overveielse, og derfor har udtrykt det ved *Conjunctivus*. Jeg for min Part kan ikke indsee, at Sallustius skulde have villet fremstille det som noget mindre Virkeligt, at brave Mand for hen ikke havde opnaaet Hædersposter og at siden de ringeste Slags Mennesker vare komne i Senatet. Men hele denne kunstige Distinction kunde Kriß have sparet, isald han havde kiendt Elberling's, af et godt Haandskrift bestyrkede, Conjectur (Obs. Crit. S. 101): — *r., et quibus — sim quales — nequiverint etc.* *o: r., et quales viri iis temporibus, quibus ego m. ad. sum, idem a. nequiverint, et quae postea etc.* Som jeg altsaa her følger Elberling, saaledes følger jeg Ernesti, Schütz og Drelli paa de 2 Steder, hvor Kriß hjælper sig med samme indbildte Distinction, Brevene til Atticus 1, 1, 4 (*Vides —, in quo cursu sumus et quam omnes gratias — acquirendas putemus*) og Caelius's Brev (til Fortrolige 8, 1) § 2 (*et quemadmodum actum sit et quae existimatio secuta quaeque de eo spes est, diligenter tibi perscribemus*) og skriver med disse *simus, sit* overensstemmende med *putemus* og *sit*, idet jeg erindrer, hvad Kriß synes at glemme, hvor ofte selv de ældste Haandskrifter forveyle *sum* og *sim, est* og *sit*. Andre Steder, hvor *Indicativen* beroer paa samme ubetydelige Forskiel, har *Sumpt* (l. c.) og *Hand* til Wopfen's Lectt. Tull. S. 293 affærdiget. I Brevene til Atticus 7, 12 læser nu Drelli efter Haandskrifter: *quid nobis agendum sit, nescio*, hvor man før havde *est*, som Nogle, endog *Sumpt*, forsvare ved at interpungere — *ag. est? nescio*; men see Drelli. I Salen for Roscius Amerinus 30, 83 (*quaeramus, ubi maleficium et est et inveniri potest*) have Haandskrifterne enten *q. malef., ubi et —*, hvilket Steinmeß og Benedek foretrække, eller (og det de bedste): *q.*

ubi m., ubi et —, hvoraf efter Steinmeß's Conjectur Kloß med Rette har gjort: *q. ibi m., ubi et —*. Ordene *quaeramus ibi, ubi —* modsættes *ea scrutari, quae inania sunt.**) Af de Steder, som selv Zumpt henfører, ligesom det nys nævnte, til relative Sætninger, kan jeg ligesaa lide de Fin. B. et M. 4, 24, 67 (At, *quo nituntur homines aculi argumento —*, operae pretium est considerare) Andet end med Dawes efter 1 Haaandskrift læse *nitantur*, som Zumpt (l. c.) har toalt, hvad alle Haaandskrifter der have: *censores quemadmodum — creati sunt*, operae pretium est cognoscere, eller som jeg kan undlade i hiin 4de Bog af Livius, C. 25 at skrive: *sed externorum inter se bella, quo quaeque modo gesta sint* (selv Becker har *sunt*), *persequi non operae est*, eller med Kloß p. leg. Man. 13, 38 at læse: *Minera quae — fecerint* (i Et. f. *fecerunt*), *recordamini* (f. 20, 61). At nemlig Cicero betragter „Beviset, hvordant det er (quale sit)“, gjør Intet til Sagen; thi ogsaa i den indirecte Spørgsætning (*quo nitantur argumento*) kan *quo* forklares ved *quali*; see det ovenfor anførte Sted, Sall. Jug. 4, 4. Heller ikke om Lovene 1, 9, 27 anseer jeg den sadranlige Læsemaade: *Nam et oculi, quemadmodum animo affecti sumus, loquuntur*, et is, qui appellatur *vultus —*, *indicat*, for riatic, især naar man ved med Görenk's, Mosser og Drelli efter eet eneste ringe Haaandskrift at udelade *mores* efter *indicat*, gjør Sætningen *quemadm. — sumus* afgangig ogsaa af *indicat*; thi „baade Dinene tale saaledes, som vi ere stemte i Sielen“ (saaledes, tænker jeg, forklarer Zumpt Stedet; Görenk's Forklaring falder næsten sammen med den skriftlige), det lader sig sige; men: „og Ansigtets Mine røber (saaledes, som vi ere stemte)“ det siger ingen Cicero. Hvorvel jeg indseer, man vil tage sin Tilflugt til den saa tit af Fortolkerne misbrugte Figur, *Seuris*; men denne altid mislige Udflugt behøver man slet ikke, naar man kun kan bekvemme sig til med Manutius, Lambin, Gruter, Ernesti og Schück at gjøre et *u* til et *i* og læse *simus*, hvorved det kommer til at hedde, som det skal: „baade Dinene udtale og Minen røber, hvorledes vi ere stemte.“ Om Pligterne 1, 7, 23 foretrækker Hand Gernhards og Weiers

*) Sammensteds læser jeg: *neque omnia dicam et leviter unumquidque tangam. Unumquodque* bruges ligesaa lidet substantivisk, som *quidque*. I § 91, hvor disse Ord gientages, hedder det *unamquamque rem*. See min Anm. til L. f. Caellius 30, 72, og Divin. in Caecil. 14, 46, hvor Zumpt med Lambin og gode Hdfr. rigtig læser: *quum unumquidque transigere (cooperit) i Et. f. unumquodque*.

Læsemaade: qui — exquirunt, unde verba sunt ducta; men der læser nu Orelli med de fleste og bedste Hæandskrifter og de ældre Udgaver: *sint*, ligesom han 2, 5, 16 med gode Hæandskrifter og de ældre Udgaver læser: comparat, quanto plures deleti *sint* homines, og med Lambin og Andre i Brevene til Att. 10, 12, 5: vides, *quam* turpe *sit* (i St. f. *est*) og 14, 13, 2: *quid* nobis faciendum *sit* (i St. f. *est*), ignoro, og 15, 13, 6 burde have skrevet: perscribere —, *quae* causa *sit* Myrtilo (poenas quidem illum pependisse audiui); et *satisne* *patet* (eller *pareat*), unde corruptus, da den saa forre Parenthes neppe har bragt Cicero til at gaae over fra det indirecte Spørgsmaal til et direct: *satisne* *patet* (eller *paret*), u. c.? Om Forveilingen af Endelserne *et*, *eat*, *ebat* see Madvig til Talen f. Balbus 8, 22, og T. f. Cluent. 52, 144, hvor de 2 bedste Hæandskrifter have *quacret* fortasse quispiam, *displicetne* *mihî* — i St. f. de Øvriges rigtige *displiceatne*, de Fin. B. et M. 5, 9, 24, hvor de fleste Hæandskrifter have det af Gørens billigede: intelligere, *quam* ob causam *habet* — animi appetitum (Orelli, Hand, Sumpt rigtig: *habeat*). Ligeledes læser jeg med Matthiæ de Fin. B. et M. 5, 12, 35: Corporis — partes totaque figura — *quam* apta ad naturam *sit*, *apparet*, neque est dubium, quin, frons, oculi, aures et reliquae partes *quales* (a: *quales* quum *sint*; hvorvel man maaſke med Riſen bør læse *quam*) *propriae sint* (i St. f. *sunt*) hominis, *intelligatur*. Thi sat endog, at *frons* — et *reliquae partes* — *intelligatur* kunde siges i St. f. — *intelligentur*, hvorom jeg meget tvivler: hvo siger da vel absolut: *frons intelligitur*? Nei, Latinerne sagde enten, som jeg læser, eller ved en Attraction: *frons et r. partes, q. propriae sint* h., *intelligentur*. Tilbage staar nu af alle de af Sumpt, Grotefend, Rijk, Dohner (Eclogae Ciceronis p. 29, 3die Udg.), Wopkens, Hand, Ruddenman (Institut. Gr. L. S. 347) og Elberling anførte profaiske Steder, som vedkomme os, og som hverken Sumpt eller Hand eller Elberling har afviist, fun: *) Cato Maior 4, 11: *Multa in*

*) At profaiske Forfattere fra de første Keiseres Tid i indirecte Spørgsætninger skulde have brugt Indicativus, hvilket Elberling ikke er utilbøielig til at indrømme, maa jeg benægte, hvis man ikke kan anføre andre Steder, end Rutilius Lupus 2, 6, hvor man ved en let tilladelig Forandring kan læse: *quid* animi *sitis* (i St. f. *estis*) habituri, *quaero*, Talen for sit Huus 49, 127, hvor jeg med Lambin og Ernesti læser: *nonne et, quis dicat, et, quid, et, quomodo, quaeritur* i Stedet for — *dicit*, Plinius's Breve 7, 20, hvor jeg læser: *Sed nihil interest mea, quo loco iungamur* i St. f. *iungi-*

eo viro praeclara cognovi; sed nihil est *admirabilius*, quam *quomodo* ille mortem filii tulit, hvor alle Haandskrifter og Udgaver have tulit. Vil man med Wunder og Skæk efter det Erfurtſke, Trierſke og 2 Nyfordſke Haandskrifter udelade *est*, og ſaaledes (hvorvel uden Nødvendighed) forbinde Sætningen *quomodo — tulit* med *cognovi*, da, mener jeg, man ogſaa uden Betæntning vor læſe *tulerit*. Den almindelige, af de øvrige Haandskrifter, ogſaa det fortrinligſte, hiint gamle Pariſiſke, beſtyrkede og af Madvig beholdte Læſemaade: *nihil est admir.* etc. tilſteder derimod Tvivl; thi i den kan Ordene *nihil — quomodo* forklareſ ſom en med Verbet *tulit* loſere forbunden, ligesom parentheſiſk, Omſkrivning af Begrebet: „paa den meſt beundringsværdige Maade.“ Hvorvet Exempler paa en ſaadan Omſkrivning ere, naar jeg undtager det bekiendte *nescio quis* (i St. f. *quidam*), *n. quo modo* o. ſ. v. (f. Ex. T. f. M. ur. 21, 43: *nescio quo pacto semper hoc fit*), hoſ Cicero ſaare ſieldne. Jeg kiender intet andet, end Br. til Att. 13, 40: *Mirum quam* (x: *mirandum in modum*) *inimicus* (hat*). Hans juſt ikke altfor correct ſkrivende Broder Quintus ſkriver (Br. til Fortr. 16, 27): *Incredibile est quae ego illos scio, in aestivis fecisse* (x: utrolige Ting), hvorvel ogſaa han uden *ego scio* viſt vilde have ſkrevet: *I. e., quae illi — fecerint*, ligesom Cicero ſelv i Br. til Att. 15, 1, 1 ſkriver: *Incredibile est, quanta me molestia affecerit*, og 13, 23, 3: *Incredibile est, quam ego ista non curem*, i de Philippiſke Taler 2, 27, 66: *Incredibile ac simile portenti est, quonam modo illa tam multa quam paucis — diebus effuderit*, og i de Verr. T. 4, 56, 124: *incredibile dictu est, quam multi — reliquerint*, og Caſtullius i Catil. 6, 2: *incredibile memo-*

---

mur, ligesom jeg i T. f. Cluent. 41, 112 (*si quis — ita vivat —; si quis autem — nititur —*) havde rettet *vivat* til *vivit*, for jeg ſaae, at Claſſen efter de bedſte og fleſte Hiſt. læſer ſaaledes. Hoſ Tacitus har jeg ikke truffet noget Exempel paa en ſaadan Indicativus; thi i Arab. 6, 7 (*Spectamus porro, quae coram habentur: cui ex te opes (sunt), honores —*) er *quae* aabenbart et Relativum (*ea, quae*), forklaret ved de følgende indirecte Spørgſætninger. See Caſtullius's Cat. 20, 5, 53, 2, Jug. 56, 2 og derom Elberling S. 100.

*) Det beſlægtede *nimum quantum* findes i Taleren 26, 87: *Sales — in dicendo nimum* (ſaaledes de bedſte Haandskrifter; Aldus og Andre læſe *mirum*) *quantum valent* og de Fin. B. et M. 4, 25, 70: *differre inter honestum et turpe nimum quantum*, ligesom *mire quam* læſes i Br. t. Attic. 1, 11, 3: *Mire* (Aſcenſus og Eratander *mirum*) *quam illius loci — cogitatio delectat* og det beſlægtede *sane quam* i Br. t. Quintus 2, 6: *sane quam refrixit*, og oftere.

raturu est, quam facile coaluerint (Justinus derimod 36, 2: *incredibile quantum coaluere*) og 7, 2: Sed civitas *incredibile* memoratu est adepta libertate quantum brevi creverit. Hos Livius derimod og de følgende Forfattere finder man hyppigere saadanne Udtryk, s. Ep. Livius 2, 1: *Id mirum quantum profuit ad concordiam* —, hvorvel ogsaa han siger (1, 16): *mirum, quantum illi viro nuntianti haec ille fuerit, quamque desiderium Romuli* — leantim sit, ligesom Tacitus Arab. 15, 54: sed *mirum quam* — *taciturnitate omnia cohibita sint*, medens denne i Hist. 3, 62 siger: *Flavianus exercitus immane quantum* *) *animo exitium Valentis ut finem belli exceptit*. — Hvad derimod angaaer det af Wopkens anførte Sted, om Divination 2, 71, 146: *ut mihi mirum videatur* —, *quomodo isti, si somnium verum evasit aliquod, non ex multis potius uni silem derogant, quam ex uno innumerabilia confirmant* (Ord, der kunne anvendes paa hine Grammatikere, med hvilke jeg har at bestille), da tvivler jeg ligesaa lidt om, at Lambin, Hottinger, Schütz og Giese der rigtig læse *derogent* — *confirmant*, som om at Giese 2, 26, 57 efter nogle Haandskrifter og gamle Udgaver urigtig læser: *Demoeritus* — *causam explicat, cur ante lucem galli cantant*, hvor jeg med Dawes efter andre Haandskrifter foretrækker: *cantant*, medens de Øvrige, ogsaa Drelli, læse: *canant*. Ikke alene Plautus, men Cicero selv (i samme §.) bruger Verbet *cantare* om Hønegal i Stedet for det sædvanligere *canere*. Et ganske lignende Sted findes om Guderne's Natur 3, 24, 63: *Magnam molestiam* — *suscepit* — *Zeno* —, *vocabulorum, cur quidque ita appellatum sit, causas explicare*. Med det første Sted kan man sammenligne Terentius's Heaut. Prolog. 1: *Ne cui sit vestrum mirum, cur partis seni Poëta dederit, quae sunt adolescentium*. Nogle Exempler paa den saa hyppige Forveksling af Endelserne *ent* og *ant* og lignende kan man see hos Madvig til L. s. Valbuë 19, 45. Andre ere: L. s. Cluent. 47, 132, hvor de bedste Haandskrifter med nogle andre have: *quid est, quamobrem quisquam* — *putat esse oportere?* i Stedet for det rigtige *putet*; L. imod Piso 40, 96: *Qvis enim te aditu* —, *quis denique communi salutatione dignum putet?*, hvor baade det Forregaaende

*) Maaſkee bør der læses *quanto* o: med uhyre stort Mod eller Fyrighed, da i den sædvanlige Læsemaade *animo* neppe kan betyde Andet, end: i Tanke. I det Mindste bevise Walthers Exempler ikke, at *animo* kan, som en Abl. modalis, betegne, hvad der ellers hedder *magno animo*, med Mod.

(som i Græse Ord begrundes): *de quo iam pridem omnes mortales — iudicaverunt*, og det Efterfølgende (som end mere godtgjort, hvordan Folks Dom var om Piso): *omnes memoriam consulatus tui — faciem denique ac nomen a re p. detestantur etc.* tilstræffelig viser, at der bør læses *putat* til at betegne hiin Folks virkelige, ikke blot mulige, Mening om Piso. I samme Tale 41, 98, undrer det mig, at ingen Udgiver for Garatoni har rettet en aabenbart urigtig Indicativus og at selv Dressi ikke har vovet i Texten at optage dennes Conjectur: *An tu mihi, cui semper ita persvasum fuerit — te indemnatum videri putas, quem socii — omni cruciatu dignissimum putant, cui non apud senatum — scelerum venia ulla — dari possit, qui se ipsum oderit, qui metuat omnes, qui — audeat, qui se ipse condemnet?* At man med Garatoni maa læse *putent*, sees saavel af den foregaaende causale Coniunctivus, *fuerit*, som især af de efterfølgende, *possit, oderit, metuat, audeat, condemnet*. Men et Exempel, som især vedkommer os her, hvor Taler er om Indicativus i indirecte Spørgesætninger 1), er L. f. Ligarius 12, 38, hvor alle Udgivere, selv Madvig, have: *Longiorem orationem causa forsitan postulat*. Endog Sumpt til de Verr. T., 4, 56, 124 (*Nimum forsitan haec illi mirentur atque efferant*) antager dette Sted for en Undtagelse fra den af ham selv til 1, 38, 98 (hvor han efter begge Wolfenbüttelske Haandskrifter og det 29de Lagomarsiniske rigtig læser: *Forsitan — habendi sint* i St. f. de Øvriges *sunt*) for Cicero (jeg troer, han kunde have tilføjet: „og alle Profetere fra den bedre Tid“) opstillede Regel, at han ifølge Ordets Etymologi (*fors sit an*) stedse konstruerer *forsitan* med Coniunctivus. 2) Ligesom Sumpt der med de ældre Udgaver, det gode Erfurtiske og, som det synes, de ringere Haandskrifter (hvortil han, isald han ikke altfor meget havde ringeagtet Grammatikernes Citationer, kunde have føiet Nonius's Auctoritet u.

1) Uden Tvivl bør man ogsaa i L. f. Cluent. 41, 112 med Ernestii og Weiske læse: *tu, qui ea iudicia facta commemoras, quaero, quid tum esse existimes iudicatum*, hvor de Øvrige have *existimas?* — Thi, nevre vil man nogetsteds finde *quaero* saaledes indskudt i en direct Spørgesætning: foran en saadan sættes det ikke sielden, f. E. L. f. Ligar. 3, 8, hvor Madvig og Kloß med de bedste Hdskr. læse: *Sed hoc quaero: quis putat esse crimen?* i St. f. *putet*. See S 113, hvor Claubien og Kloß med de bedste Hdskr. læse: *quaero, quis sit nocens*. i St. f. *q., q. nocens?*

2) Til de af Sumpt anførte Steder af Cicero, hvor Coniunctiven kun kan forklares som afhængig af Partiklen *an*, (ikke, ligesom paa de fleste Steder, som en C. potentialis eller conditionalis) kunde føies de Verr. T. 2, 3, 6, hvor

D. *esserre*) skriver: *mirantur* — *esserant* (naaget begaa Wolfenb. Haandkrifter, liksom Stephanus og Lambin have: *mirantur* — *esserunt*, og den ellers saa fortrinlige Coll. Havn.: *mirantur* — *esserant*), og Drelli i sinnyeste Udg. af Brutus 13, 52 med Victorius (vist efter Coniectur), Monutius, Ernesti, Ellendt: *haec ipsa forsitan fuerint non necessaria*, hvor Haandkrifterne og de ældre Udgaver have — *fuerunt*: saaledes skriver jeg paa det anførte Sted uden mindste Betæntning *postulet*, og om Staten 3, 35, 47: *Quare cogitato Romulum aut Pompilium aut Tullum* (læs efter Marii Conj. med Schück, Heinrich og Sell *Tullium*, da her, hvor Taler er om retfærdige Konger, Servius Tullius vistnok langt mere påskende nævnes efter Pompilius, end Tullus Hostilius, og Haandkrifterne saa ofte confundere disse Navne): *fortasse non tam illius te rei p. poenitebit*, hvor alle Udgivere med Palimpsesten læse *fortan*, undtaæn Heinrich, som efter Niebuhrs Conj. læser *fortean*; men *fortean* er ligesaa lidet et latinisk Ord, som *fortan*, og Cicero bruaer endog hverken *forsan* eller *fortassean* eller *fortassis*, men kun *forte* og *forsitan* og, som man bør læse her, *fortasse*.

Efter denne lange, men, som jeg troer, ikke ubensigtetmæssige Digression, kommer jeg igjen til Taler for Caelius, i hvis § 78 Madvig (Opusc. S. 409) har paavist Urigtigheden af Drellis Læsemaade: *Neque* (M. efter ABCE i en saadan Anaphora rigtigen: *Non*) enim potest, qui hominem consularem, quod ab eo rem p. violatam esse duceret (esse skyldes kun Lambin's imod alle Haandkrifters Auctoritet af Drelli optagne Coniectur, *duceret* Drellis egen af M. afviste Coniectur i St. f. *diceret*), in iudicium vocarit, ipse esse in re p. civis turbulentus: *non potest, qui ambitu ne absolutum quidem patitur esse absolutum, ipse impune naquam esse largitor*. Som Madvig viser, maa Cicero enten have skrevet: *vocavit* *)

3. efter det meget gode 42de Lagom. Hdskr. skriver: *quae forsitan ne sentimus* (i St. f. *sentimus*) quidem —, en Læsemaade, som bekræftes af Pseud. do. Alconius til dette Sted; L. f. Mojs. Am. 11, 31, 32, 89; og af Digterfæder Lucret. 6, 736 og 316, Terent. Eun. 1, 2, 117, Dvid. Trist. 5, 5, 4 og 4, 1, 37.

*) Om Indicativus i causale eller adversative Correlativsætninger, hvor nemlig Aarsags- eller Modsætningsforholdet allerede fremløser af den blotte Sammenhæng eller Forfatteren ikke udtrykkelig vil fremhæve det ved Brugen af Coniunctivus, kan man see A. Grotefend S. 208, som blandt andre Steder anfører de Philipp. L. 2, 27, 68, om Pligterne 1, 44, 155. See ogsaa L. f. Caelius 29, 70.

eller snarere, som Haandskrifternes Afvigelser antyde, i Stedet for Indicativen *patitur* et Verbum Deponens i Coniunctivus; men, hvilket Verbum Cicero har brugt, siger han, at han ikke har kunnet udfinde. Hvad nu for det Første Coniunctivus angaaer, da synes ogsaa mig denne Modus her mere passende til at fremhæve den stærke Modsatning mellem En, som har antaget Andre de maiestate (C. Antonius) og de ambitu (Atratinus), og en civis turbulentus og largitor. See om denne adversative eller causale Coniunctivus i correlative Sætninger Eblers Syntactische Analogien S. 128 (I. f. Plancius 10, 26, de Verr. I. 3, 18, 47) og A. Grotef. S. 238, som anfører om Taleren 2, 28, 124 og de Verr. I. 5, 4, 8: iam tum, quum (æ: eo tempore, quo) bello sociorum tota Italia arderet, — C. Norbanus in summo otio fuit, hvormed kan sammenlignes Brutus 2, 8: Ita nobismet ipsis accidit, ut, quamquam (i denne alene efter Afskrifter af det Lodiske Haandskrift udgivne Bog er det neppe for dristigt, med Corradus hellere at ville læse quum) essent — alia lugenda, tamen hoc doleremus, quod, quo tempore aetas nostra — in portum confugere deberet —, quumque ipsa oratio iam nostra canesceret —, tum arma sunt ea sumta —, hvor Ollermann (i Jahns Jahrb. 1831, 3, 1. S. 82) med Urette ikke kan finde sig i Coniunctiven *deberet*. See ogsaa I. f. Mito 37, 103, de Fin. B. et M. 2 § 102 og denne Tale lidet nedensfor: ut, qua in civitate — Sex. Clodius absolutus sit —, in hac (saaledes læser jeg efter ACE og uden Tvivl B i St. for ea, see § 70, de Verr. I. 3, 18, 47, de Philipp. 2, 27, 68) civitate ne patiamini illum absolutum muliebri gratia, M. Caelium libidini muliebri condonaturi, hvor Ordene: illum absolutum muliebri gratia ere tilføiede for efter de indsludte Mellemsetninger (quem — incitavit) ligesom at gientage og end stærkere at udtrykke Modsatningen mellem S. Clodius's Friiendelse og Caelius's Fordømmelse. Hvad nu det brugte Verbum angaaer, da kan dette ikke være andet, end det allerede i de ældste Udgaver ved Coniunctur (men i en urigtig Modus) restituerede *pati*. Alle Haandskrifter nemlig have enten *datur*, (ABCE) eller (formedelst en saare hyppig Udeladelse af den for Stavelsen *ur* brugte Abbræviatur) *dat* (de 4 Oxfordse), intet har *patitur*. Men ikke sjelden forvegle Haandskrifterne Bogstaverne *d* og *p*, f. Ex. i denne Tales § 20, hvor i Stedet for *coepisse* A har *caedisse*, BC *cedisse*, i I. f. Sestius 30, 66, hvor ABC og 1 Oxfordsk har *doluit* i St. f. *potuit* (s. Madvig S. 428), i I. f. Balbus 28, 64, hvor Madvig med AE og Udg. fra Hervagius indtil Orelli rigtig læser M. Crassus (C P

Cr.) og (i Et. f. *M. Crassus*) *P. Cr.*, hvor E, 2 Dff. og det Barb. har: *d. crassus*, A og hine Udgaver *L. Crassus*, i L. f. *Seaurus*, § 40, hvor den Ambrossianske Palimpsest har *obsediatur* i Stedet for *obsepiatur*, i de Verr. T. 2, § 82, hvor det 42de Lagom. Haandskrift har *allupeius* i Et. f. *aliud eius*, 3, § 78, hvor det Erfurtiske Haandskrift har *ipse* i Et. f. *id. se;* § 135, hvor de ringere Haandskrifter have *dolorem accidere iis* i Et. f. *d. accipere eos*, i L. f. *Cluentius* 4, 10, hvor de ringere Haandskrifter have *huic* — *nihil possit offensionis accedere* i Et. f. *hic* — *accipere*, ligesom ogsaa den Gronovianske Scholiast til de Verr. T. 1, § 5 citerer af Virgil. *Wn* 12, 395 *deferret* i Et. f. *proferret* & *proferret*. Saaledes confunderes ogsaa *b* og *p*, f. Ex. i L. f. *Rosc. Am.* § 142, hvor Intet kan være rigtigere, end Madvig's af ham selv med Rette i Teksten optagne og i *Opusc.* S. 127 forsvarede Conjectur: *Quod si quis est, qui et se et causam laedi putet, quum Chrysogonus vituperetur, is causam ignorat, se ipsum probe novit* (i Et. f. *prope non novit*), en Conjectur, hvilken saavel Steinmeß, som Kloß har ladet, som saa mange andre ligesaa fortreffelige, ligge ubenyttet. Der, mener jeg altsaa, har, da først *probe* var blevet til *prope*, en Affriker for at forbedre Meningen tilføiet *non*. See og L. f. *Cluentius* 27, 72, hvor *placidissime* og *blandissime* forveksles. Ogsaa *b* og *d* ombyttes, f. Ex. i L. f. *Rosc. Am.* 52, 150, hvor Udgaverne efter *Cratander* indtil Madvig have: *si non satis habet avaritiam suam pecunia explere, nisi etiam crudelitate sanguinis perlitus sit*, men alle Haandskrifter og de ældste Udgaver *praeditus* eller *preditus*, hvoraf Madvig (see hans *Opusc.* S. 127) har restitueret det eneste Rigtige: *crudelitati sanguis praebitus sit*, en Conjectur, som Tydskeren Kloß i For-talen til sin Udgave S. XCVI har ladet vederfares Retfærdighed, idet han selv sammenligner om Gudernes Natur 3, 32, 80 (*cur Poenorum crudelitati Reguli corpus est praebitum?*), medens hin danske Kritiker (i *Jahrb.* 1831, 2, 2 S. 173 og 2det Sptmbd., S. 3, hvor han i sine „Studien über Cicero“ har opfugt sin ukritiske Recension af Madvig's Udg.), uden at bryde sig det Mindste om Haandskrifterne, ved Henviisninger til Schellers præcepta st. b. lat. og Digteren *Valerius Flaccus* („*saevos cruores*“) indbilder sig at have sikret den almindelige Læsmaade, ligesom han troer ved at gientage *Matthias*'s Forflaring og for Resten beraabe sig paa *Apollos* „*nosce te ipsum*“ at have giendrevet Madvig's Mening om hiint ovenfor nævnte Sted. Omvendt byde de ringere Haandskrifter i L. f. *Milo* § 100 *iubeatis* i Ste-

det for *uideatis*. I L. f. Cluent. 53, 146 har den Turinske Psest: *Legum ministri magistratus, legum interpretes iudices, legib. nique* idcirco omnes *servimus*, ut liberi esse possimus, hvoraf Skole har gjort: — *legi denique* i. o. *servimus* i Et. f. de Dyrigeb: *legum denique* o. *servi sumus* —. Men, ligesom *sumus* er nødvendigt, for at man deraf ved magistratus og iudices kan supplere *sunt*, saaledes fordrer saavel Modfatningens *liberi*, som de coordinerede Sætningers *ministri* og *interpretes* Substantivet *servi*; og *legib. nique* skyldes vist kun en Afstivores urigtige Læsning af *legū deniq.*, hvilken igien har bevirket Correctionen *servimus*. Endelig forveksles ogsaa *d* og *q*, f. Ex. i den første Udgave af Ascioni's til L. f. Milo § 14 (*Divisa sententia est*), hvor den har: *multi — sedentes hanc unum verbum pronunciant. denique* i Stedet for — *diuide*; hvilken Forveksling jeg ogsaa tilskriver de „forunderlige“ Læsemaader, som i L. f. Caelius 23, 56 (*enius ego neque principium invenire neque evolvere exitum possum*) findes i Haandskrifterne, nemlig i Stedet for *ego neque* (A *ego de*, i B. *ego idem*, idet jeg tænker mig, at et ældgammelt Haandskrift har haft *neq.*, saaledes som A selv har for det følgende *neque* *), hvilket dernæst er blevet til *de*, med mindre af *neq.* først *q* er udeladt foran *p*. Hertil, troer jeg, ogsaa hen horer den elærs utrolige Confusion af Stavellerne *dis* og *quod*, som paa nogle Steder af disse Taler findes i E, f. Ex. i L. om de consulariske Prov. 18, 43, hvor dette Haandskrift i Stedet for *cupidissimos* læser *cupi quod si mos!* I det's Original var nemlig vist Stavellen *dis* betegnet ved *d* med en liden Streg eller Haac, *quod* ved *q* med en lignende; hvilket og har været Tilfældet med Originalen til de Haandskrifter, hvori Bøgerne om Lovene ere bevarede, i hvilke Madvig (de emend. libris de legg., Progr. 1836) til 2, 3, 13 bemærker, at det *quod* eller *quos* eller *quo*, som Haandskrifterne der have foran *disciplinae*, skyldes en urigtig Forklaring af det for Stavellen *dis* brugte Forkortelsestegn. — Jeg mener altsaa, at *datur* betyder *patur*, og at *patur* er kommet af *patiatur*, hvad enten nu en Afstiver har ladet sit Die fare vild fra det første a til det følgende, eller og *tia* i et Haandskrift har været betegnet med en

*) Drelli læser med den Turinske Psest: *nev*, hvilken dog maaskee selv har haft *neq.*, ligesom den har i L. f. Scavrus § 20, hvor der i den Ambrosianske læses *nec*. Overhovedet har Cicero neppe brugt *nec* — *neque* eller *neque* — *nec*, saa ofte som hans Udgivere, ei selden efter mindre gode Hdf., lade ham gjøre det. Saaledes har Skole med Niebuhrs Psest og Lambin i L. f. Rosc. Am. 1, 4 restitueret *nec* i Et. f. *neque*.

Streg eller et lignende Teg, ligesom den Vaticanske Pfest i de Ferr. T. 2, 22, 54 har *Bini perent* (hvor Sumpt efter det 42de Lgffe Hdfr. med Lambin i Marainen af Udg. 1584 rigtig læser *Bidini peterent* i Stedet for *Bidenses p.*) og i T. f. Cluent. 25, 69 det Florentinske Hdfr. B har *cogilare* i Stedet for *cogitatione*: Hvad nu Verbet *pati* selv angaaer, da er det ligesaa påsende her, som i de ovenfor citerede Ord af samme §. og 10, 23 (*illam partem causae facile patior* — a M. Crasso [esse] *) *perorata*) og som 22, 54 (*habeo* —, *quem vos socium* — *facile esse patiamini*, L. Luceium, sanctissimum hominem et gravissimum testem), hvor Drelli altfor overilet onsker sig *et* borte, for at man kan construere: *habeo gravissimum testem* L. L., sanct. h.; men, ikke at tale om, at Cicero da burde have sagt: *Habeo* — *grav. testem, quem* — *patiamini*, L. L., s. hom., hvo seer da ei, at den sædvanlige Læsemaades Construction er denne: *Habeo aliquem talem, ut vos, iudices, eum socium* — *pat.* (∴ at J, Dommere, ligesom han nu er Vidne, gierne kunde tillade ham at være blandt Ederes Tal), L. L., s. h. et g. t. (∴ en Mand, der som Menneſte er saa retskaffen, som Vidne saa paatidelig), og at Cicero siger, at han derfor forbigaaer alle Beviser, fordi han paa sin Side har en saadan Mand?

Til Slutningen vil jeg anføre de Steder i denne Tale, hvor efter min Mening med Urette hverken Drelli har optaget eller billiget ei heller Madvig forsvaret enten alle 3 Haandskrift-Familiers overcensstemmende Læsemaade eller de tvendes eller den fortrinligste forstæs. Efter ABCE læser jeg 2, 3: M. Caelius notis — *et sine mea oratione et tacitus facile ipse respondet* (Dr., hvis Forklaring just påser til min Læsemaade, *etiam* s. m. o. *tacitus*); 3, 9, efter de samme Haandskrifter og Varietas Naugeriana: *talem te existimes* (eller maaskee med de samme og med alle Lambin: *existiment* sc. homines; Dr. har uden synderlig Auctoritet: t. te *esse ex.*); 8, 18 efter de samme og Stephanus's: *Medea animo aegro* (Dr. *aegra*), *amore saevo saucia* (ligesom der uden nogen Variant læses om Skiebnen 15, 35, og 2 Gange i det Zürichske og de fleste Hdfr. i Rhæt. til Her. 2, 22, 34, kun at der diæse Hdfr. udelade *animo* og *saevo*; *animo aegro* er en Abl. qualit., som forklares ved *am. s. saucia*; *animus aeger* siger Liv. 2, 3, Call.

*) *Esse* udelade ABC og 4 Orf. med Udgaverne for Lambin's 1584. Med denne og de følgende har Drelli i sin sidste Udg. beholdt dette, som man kan see af § 78, ikke-nødvendige Ord, som ogsaa findes i E.

Jug. 29; vel siges ogsaa *animi aeger* og af Plautus anføres *aeger ab animo*, men *animo aeger* finder jeg ikke sagt); 8, 19 efter ABCE *accersitus*, (Dr. *arcess.*) hvilken Form i de Verr. T. den Vat. Pfest har 2, § 142, de bedste Hdsfrister 4, § 76 og 115 og i de Catilin. T. 3, § 6, 4, § 4 og 13, og hos Sall. Cat. 40, 6 (hvor man see Kris og Freund's Lex.); 9, 21 efter alle Hdsfr. og Udg. *Neque id ego* (Dr. efter Schüb's Conj. *eo*; men s. T. f. Rosc. Amer. 18, 51: *Neque ego haec eo profero, quo*—; her foran *ut* behoves intet *eo*) dico, ut *invidiosum* sit in eos, quibus *gloriosum etiam hoc* (saaledes ABC og Lambin; Dr. med E g. *hoc etiam*) esse debet, hvor dog maaskee *hoc* (efter *id*) bør udstrettes; 14, 34 efter alle Hdsfrister og Udg.: quum ex amplissimo genere in familiam clarissimam nupsisses (hvor Dr. foretrækker Dudenorps Conj. *innupsisses*; men see T. f. Cluentius 66, 188, Liv. 4, 4, Plaut. Aulul. 3, 5, 15); 17, 39 efter alle 3 Samm.: quem — non ludi, non convivia delectarent (hvor Dr. ikke misbilliger den Tur. Pfests Læsemaade *convivium*, ja endog ikke vilde forsmaae at læse *ludus*, uden at betænke, at i en sliq Anaphora det da burde hedde *delectaret*; see T. f. Sestius 47, 101: quem nunquam — *ullae minae, ulla invidia labefecit*); sammesteds: Ex hoc genere illos fuisse arbitror Canillos, Fabricios, Curios omnesque eos— (hvor Dr. efter den samme Pfest har optaget den uchronologiske, mod Ciceros og alle gode Forfatteres Sædvane stridende Orden: — *illos Fabricios f. arb., Cam., Cur.*—, med hvilken Cicero i det Mindste vilde have sagt: i. F. f. a. et C., C. o. e.); 17, 41 efter alle 3 Samm.: multas vias adolescentiae lubricas ostendit, quibus illa *insistere aut ingredi sine casu aliquo aut prolapsione* vix posset (hvor Dr. med Pfesten og Lambin læser: *casu ac prol.*, uden at indsee, at den alt af Ernesti angivne og af ham selv gientagne Forskiel mellem *casus* og *prolapsio*, hvoraf det første kun horer til *insistere*, det andet kun til *ingredi*, fordrer, at i en saadan negativ Sætning, ligesom de 2 Verba, saaledes ogsaa de 2 Subst. ikke copuleres ved *ac*, men disjungeres ved det dermed saa ofte forveylede *aut*); 20, 49 efter ABCE: ut non solum * *meretrix procaxque videatur* (hvor det vel er aabenbart, ogsaa af de interpolerede Hdsfrister og ældre Udgavers Læsemaader, at der formedelst et gientaget *meretrix* er udfaldet nogle saadanne Ord, som Dr. efter Garatonis Conj. har optaget i Texten: *meretrix sed etiam proterva*; men, om netop disse, lader sig ikke afgjøre); 22, 55 efter alle Hdsfrister: an *aliquam vocem putatis ipsam pro se causam et veritatem posse mittere?* (hvor Dr., idet han forkaster Garatonis rigtige Forklaring, at *aliquam* her, som sædvanligt, kun betyder det

Modfatte of *nullam*, mener, at man enten bør forklare *aliquam* ved *aliam quam* 1), eller og, som han synes at foretrække, læse saaledes; men det er ingen Modsigelse, som Dr. mener, mellem det, at „Sagen ikke kan tale for sig selv, men kun ved paalidelige Vidner“, og at „Sagens egen — ikke af den selv for sig, men ligesom giennem Vidner fremførte — Tale bestaaer i en retskaffen eedsvoren Mand's Vidnebyrd“); sammesteds: *quae tentata scelere isto nefario dicitur*, som alle Haandskrifter have, undtagen Psesten (hvorefter Dr. læser: *t. esse sceleris*), ligesom Kloz i L. f. Eluent. 27, 75: *quos corruptos esse putabant i Stedet for q. c. p.*, og 28, 77: *qui virum optimum oppressum esse arbitrarentur i Stedet for — opp. arb.*; men den er ikke fri for Interpolationer, f. Ex. 22, 54, hvor Dr. efter den med Urette (see Madvig's Op. S. 402) læser *a suis servis* i Stedet for *a suis*); 23, 56 efter alle Hdskrifter: *Qvin etiam Herennium dicere audistis* (hvor Dr. med Lambin læser: *etiam L. Her.*; men bærken nævnes Her. for første Gang, som Caelius's Fader 2, 3, hvor Lambin og Dr. rigtig tilføie Fornavnet, og Caesernius 30, 71, ei heller omtales han her med noget videre Tillæg, som Lucecius 22, 55, Craesus 8, 18, eller i en ligesom høitidelig Formel, som Lucecius 22, 55 — *Recita testimonium Lucecii* —, hvor Dr. med Psesten og maaffee ogsaa A rigtig læser *L. Lucc.*; see Madvig's Op. S. 362, 464, 496 og denne Tafs's § 23, 51, 53, 59, 61 — 66, 71); 23, 57 efter alle Hdskr.: *quibus omnia committantur, per quos gerantur* (hvor Lambin's af Dr. optagne Læsemaade *per quos omnia ger.* er altfor usikker til at optages i Texten, og hvor man snarere kunde fristes til at ansee *p. q. ger.* for en Forklaring af *q. o. comm.*); 24, 59 efter ABCE: *quanta impenderet procella † ibi, quanta tempestas civitati*, dog saaledes, at jeg anser alle Udgavers Læsemaade *urbi* for den rigtige (hvor Dr. har optaget sin egen Conj. *mili*; men bærken er det, som Dr. mener, en „putidissima oppositio“ mellem *urbi* og *civitati*, men en høist passende Parallellismus 2), ei heller fordre Ordene: *quum patriam, tum etiam me*, at her læses

- 1) I L. f. Eluent. 61, 179 (ut — Oppianicum aliud agentem ac nihil eiusmodi cogitantem ad hanc accusationem detraheret) læser Kloz med Hdskrifterne (hvoraf dog mange der ere defecte) og de ældste Udg.: *aliquid agentem*; men *aliud agere* (hase Andet for) forekommer ogsaa i Talseren 26, 87, og hyppigt er i samme Betydning *alias res agere*, f. Ex. L. f. Rosc. Amer. 22, 60.
- 2) See L. f. Sulla 9, 27: *qui e summis periculis urbem hanc et vitam omnium civium* (o: *urbem ex incendiū periculo* — hvilken Fare i vor T. betegnes ved *procella urbi impendens* — et *cives ex caedis*, hvilken her antødes ved *tempestas civitati imp.*) *eripuerim*, og § 28: *in qua civitate rem tantam* (saa:

mihī, da de referere sig til det kort foran gaaende *saepe me*, *saeπισsime* rem p. nominabat, og desuden kunde der af *urbi* let blive *ibi*; som i de rinaere Hdskrifter og ældre Udgaver i de Verr. T. 4, § 72, ikke saa let *mihī*); 26, 63 efter ABC, Stephanus's, Oct. Victor's og alle Lambin's: In balneis delituerunt. Testes egregios! Deinde temere prosiluerunt. *Homines temperantes!* (hvor Or. med E og alle Udg. læser: *Homines gravitati deditos*, idet han ikke veed, om *temperantes* er et Glossem, eller der, hvilket han foretrækker, bør læses: H. t., gr. d.; men deels har ingen Comiter — af en Comiter, formoder Or., at dette uciceronianske Udtryk, *grav. ded.*, er laant — saavidt jeg veed, sagt eller endog kunnet sige: overgivet til en Egenskab, som Fasthed, deels vilde Cicero vist have antydet dette Laan, deels forstyrret Læsemaaden *gr. ded.* og endnu mere Drellis Conj. Leddenes Liighed, som fordrer, at, ligesom *testes* ironisk kaldes *egregios*, saaledes ogsaa *homines* kun benævnes ved eet ironisk brugt Adjectiv, deels er Hdskriftet E ikke frit for den hyppige Afskriverfeil, i Sexten i St. f. det forklarede Ord at sætte det i Marginen eller over Linien til Forklaring anbragte Ord, f. Ex. paa det ovenfor anførte Sted, 17, 41 hvor det i sit Glosfator-Patin har *attingere* i Stedet for *insistere*, 13, 30 hvor det med de ældre Udg. og de Dxf. Hdskr. har *urguetur* i Stedet for *versatur*, som rigtig læses i ABC og af Herv., Naug., Lamb., 29, 68, hvor det med de fleste Dxf. har *videatur* i Stedet for det rigtige *dicatur* i Psesten, ABC, 1 Dxf. og Udg. for Gruter); 27, 64 efter alle Hdskr. og Udg.: isti tot viri — cur Licinium de manibus amiserunt (hvor Or. efter det ene, af alle fletteste, Hdskr., Fraue. I., ikke har taget i Betænkning at læse *emis.*, som et mere påsænde Ord og fordi der 28, 66 læses: cur Licinium — mulieraria manus ista de manibus emisit, hvor dog kun E og nogle andre Hdskr. og Udg. læse saaledes, medens ABC og Lambin's have *miserit*, nogle andre *amis.*; men *amittere* betegner ligesaa godt som *emittere* vort: lade fare, slippe, f. Ex. de Verr. T. 3, 13, 32: rem de manibus amisisset, 4, 20, 44: praeda te de manibus amissa testimonium tamen effugere non posse — hvor Sampt med Urette af de Wolfenbüttelske og det Leidenske Hdskr. imod den Sio-benhavnske Collations og de øvrige Hdskr's og Udgaver's store Auctoritet

Iedes rigtig den Ambrösiamske Scholiast i Stedet for res tantas: Cicero mener den Catilinarianske Sammenlægelses Undertrykkelse) gesserim, meminī, in (iaa- Iedes den samme Scholiast og 1 Dxf. og uden Tvivl det Ertfættke og 9de Prial- jiske i Stedet for *et, in*; *et* er tilføjet af dem, som udelode *verser*) qua urbe verser, intelligo. See og Acad. 2, § 137.

har optaaet *emissa*, see Liv. 30, 24: *ne tanta ex oculis manibusque praeda amitteretur* og 29, 32 —, S. f. *Cæcina* 5, 15, hvor det ligesom i Br. til Att. 15, 11 og 8, 3 hedder *amittere occasionem* i Stedet for det hyppigere *dimittere o.*; og, da ogsaa *mittere* bruges i denne Betydning, saasom i det saa hyppige *manu mittere, missum facio, haec omnia mitto* i Stedet for *omitto*, Liv. 32, 9: *misso e manibus hoste*, 38, 60: *mitti se. e vinculis*, Cæsar om Borgerkr. 1, 13: *misso* — *senatu*, bør man 28, 66, hvor ogsaa *mulieraria manus ista* er en Variation af *isti tot viri*, med de bedste Hdskrifter læse *miserit*); 28, 67 efter alle 3 Familier og alle Udg.: *in insidiis* — *locatos* (hvor Dr. efter Pfaffen og 3 Udf. har det sædvanligere, alt ovenfor § 64 og 65 brugte *collocatos*.; men, ligesom Cicero til Afræyking § 64 har sagt *positi*, saaledes har han vist her brugt det fieldnere *locatos*, ligesom i *Laelius* 12, 40; see og *Plaut. Rud.* 2, 5, 17); sammesteds efter de samme: *lux* — *alia est solis et lychnorum* (Dr. efter Pfaffen med *Lambin.*: *ac lychnorum*; men det efter Ulligheds- og Lighhedsord fieldnere *et* har Cicero selv, efter *alius* i Br. til Fortr. 8, 1, om *Taleren* 3, 18, 66, S. f. *Cæcina* 20, 57, om *Pligterne* 2, 18, 61, efter *aeque de Fin.* 1, 20, 67, 2, 7, 21; efter *par* i *Brutus* 11, 43: *omnia fuisse in Themistocle paria et Coriolano*, af hvilket Sted den copulative Partikel i saadan Forbindelse, hvorom man kan see *A. Grotefend S.* 429, tydelig fremlyser*); 32, 79 efter *ABCE* og *Stephanus*: *Quod quum huius vobis adolescentiam proposueritis, constituitote ante oculos etiam huius miseri senectutem* (hvor Dr. læser med de Øvrige: *c. vobis ante oculos*, som om *vobis* her efter det lidet foran staaende *vobis* ikke ligesaa tydelig var et *Glossum*, som i S. f. *Sestius* 7, 17 — *Facilius facta eorum occurrent mentibus vestris, si ora ipsa oculis vestris proposueritis* — det andet *vestris* er det, hvilket *A* og *Ascens.* og *Hervag.* have, de øvrige Hsandskrifter og Udg. udelade, eller som om *vobis* her var mere nødvendigt, end *tuos* eller *tibi* i S. for *Deiotarus* 7, 20: *repete illius temporis memoriam, pone illum ante oculos diem*, og i de *Philipp.* S. 2, 45, 115: *recordare* — *illum* — *diem* —, *pone* ante oculos *laetitia*

*) Hvor tilbeholdige Afskrifterne have været til paa saadanne Steder at rette *et* til *ac*, sees af *Tacit. Arab.* 13, 16, hvor jeg efter de bedste Auctoriteter, ed. Reg. og ed. Spir. læser: *ut perinde ignaram fuisse et Britannici sororem [Octaviam] constituerit*, medens de interpolerede Hdskr. deels have: *ac Octaviam sor. Brit. c.*, deels: *atque O. s. B. c.*, men *Ernești* og de følgende uden nogen Auctoritet: *ac sor. B. O. c.* See 16, 13; 2, 2; *Hijt.* 4, 43.

senalus*), hvorvel det af T. f. Sulla 26, 72 — *conferte nunc cum illis vitam P. Sullae — et eam ante oculos vestros proponite* — og Rhet. til Her. 4, 36, 48 sees, at Cicero der kunde have tilføjet det; men her og i T. f. Sestius vilde den unødvendige Gientagelse af det samme Ord have været alfor anstødelig). Hvad 16, 38 angaaer, hvor Dr. alene est i Psesten læser: *Quotusquisque est, qui istam effugere potest* — ?, medens alle andre Hdsfr. og Udg. have: *Qu. istam e. potest* — ?, da anseer jeg det for sikkest at blive ved den sædvanlige Læsemaade; thi deels er Psesten, som vi have seet til 22, 55 (see og 17, 39, hvor den i St. f. si qui hoc robore animi atque hac indole virtutis — suit, som der læses i alle Haandskrifter og Udgaver og hos Quintilianus 9, 2, 14, har: — *atque in hac ind.*) ikke fri for Gløbsmer, og ikke altid bruger Cicero eller andre Forfattere hiint omskrivende *q. est, qui* i Stedet for det blotte *quotusquisque*, (see T. for Planc. 25, 63, f. Ligat. 9, 26, om Gud. Nat. 1, 28, om Divin. 2, 24, 52), deels er der ingen tænkelig Grund til, at Cicero her skulde have confirueret *q. est, qui* med Indicativus, da baade Cicero og, saavidt jeg veed, alle andre Prosaikere stedse bruge Coniunctivus efter denne og de lignende Talemaader: *Q. invenitur, reperitur, qui*; f. Ep. de Fin. 5, 11, 31; 2, 39, 81; 2, 60, 125; om Pligt. 3, 17, 72; de Tusc. Unders. 2, 4, 11; Quintilian. 10, 1, 41; *Dial. de Oratt.* 29 (hvor jeg i Stedet for *invenieris* med det Neapolit. Hdsfr. læser *invenies*, hvoraf den Speierste Udg. har gior: *Invneis*). Ifald man derfor vil beholde Psestens *est qui*, bør man læse *possit* i St. for *potest*, hvilket Ord ogsaa paa det lignende Sted, p. *leg. Man.* 1, 3 (*causa talis oblata est, in qua oratio deesse nemini possit*) har fortrængt *possit* i alle bekiendte Hdsfrister undtagen det Erfurtste og i alle Udgaver for Madvig, ligesom i de Ferr. T. 3, 60, 140 (hvor Sumpt med den Vat. Ps., det 42de Lag. Hdsfr. og Lambin i Marginen

*) Disse 2 Steder anfører Wolf til T. for Marcellus 2, 4 (*Soleo saepe ante oculos ponere idque libenter crebris usurpare sermonibus*), for at vise, hvor det er tilladt i denne Talemaade at udelade Pronominet, medens det der er tretydigt, om det er for hans egne, eller for Andres Dine, at Taleren (eller, som jeg endnu med Wolf antager, Declamatoren) stiller det. Sammenlign Cicero selv om Opfindelsen 1, 55, 107: *Quintus (locus est), per quem omnia ante oculos — ponentur* (læs med 6 Drf. og Lamb. *ponuntur*, ligesom fort i Forveien med den samme *proferuntur*; thi neppe har Cicero der imellem 28 Præsentia i ganske eensbyggede Perioder kun brugt 2 Futura), ut videatur *is, qui audit, videre*, hvor han tilstræffelig betegner den, hvis Dine han mener. (6)

læser: *Estne aliquid, quod improbius fieri possit? Est.* i Stedet for de Øvrige: *Est al. — fieri potest.*) eet Sted er berøvet dem, der, som Namshorn, A. Grotefend, Kriß og Andre, antage, at ikke blot Digtere, men ogsaa Profetere, Cicero ikke undtagen, undertiden har brugt Indicativus efter saadanne Talemaader, som: *sunt qui, nemo est qui, quis* (quotusquisque) *est qui, est* (habeo) *quod, nihil est quod, quid est quod* o. a., en Mening, som jeg en anden Gang nøiagtig skal drøfte, idet jeg vil vise, at alle de af dem anførte Steder enten ere vort Sted uvedkommende (selv T. f. Cluentius 64, 81: *quid est, quod minus verisimile proferre potuistis?*) eller og deels allerede efter Hdsfrister rettede, deels saadanne, at de blot ved Forandring af et *-ant* til *-ent*, *unt* til *-ant* eller *-int*, *-ent* til *-eant* kunne rettes. — Efter ABC, 6 Dxf. og Udg. for Gruter læser jeg 4, 9: *nihil dicam hoc loco* de me (tantum sit, quantum vos existimatis); *hoc dicam*, hunc etc. (hvor Dr. med E, 2 Dxf., Gruter og de følgende Udgivere udelader *dicam*, hvilken Udeladelse baade er noget haard og i Talerne usædvanlig; see de Verr. T. 1, 61, 157: *Non dicam id, quod probare difficile est: hoc dicam* etc., f. Qvintius 27, 85: *Mitto illud dicere —: illud dico* etc., om de consulariske Prov. 4, 8: *Quorum ego nihil dico*, P. C., *nunc in hominem ipsum*; de provincia *disputo*, hvor ligeledes Gruter og de følgende Udgivere med eet til 3die Sam. henhørende Hdsfr., det 9de Palskisse, udelade *dico*, men hvor Madvig med AE og Sct. Victor's, hvortil jeg kan søie v. c., læser rigtig, som jeg har anført, idet endog de interpolerede Hdsfrister og ældre Udg. have hiint *dico*); 14, 33 efter AE: *in status antiquis atque imaginibus* (hvor Dr. med mindre haandskriftlig Auctoritet, som de øvrige Udg., har: *et imag.*); 14, 34 efter AE og v. c.: *Cognatus* (sc. tibi Caelius fuit)? *affinis? viri tui familiaris? Nihil eorum.* (hvor Dr. med de Øvrige har: *N. horum*; men, om der endog i en saadan Benægtelse af flere anførte Tilfælde ofte bruges *Demonstration* ved *horum*, er dog en simpel Relation ved *eorum* baade tilstræffelig og ikke ubrugelig; f. Ex. de Verr. T. 3, 60, 140: *Neutrum facis eorum*; 3, 4, 8, hvor Sumpt efter alle de bedre Hdsfr. læser: *Nihil eorum est* i Stedet for de Øvrige: *N. horum est*; og bekendt er Afskrivernes Tilbøielighed til i St. for *ii, iis, eius, eorum* at skrive *hi, his, huius, horum*); 18, 42 efter ABC, v. c. og Stephanus's: *ad curam rei domesticae, rei forensis reique publicae* (hvor Dr. med de Øvrige har: *rei publicae*; men Intet er hyppigere i Hdsfristerne, end Udeladelsen af q. o: *que*, som især her foran p let

funde bortfalde); 29, 69 efter AE, v. c. og Udg. siden Gruter: *non inficetum* (Dr. læser efter BC med Udg. for Gruter: *non infacetum*, idet han med Döderlein antager, at denne Form efter Negationer er den sædvanlige, anførende om Pligterne 3, § 58 og Catullus 22, 14 og 43, 8: som om et foranstaaende særskilt Ord kunde have nogen Indflydelse paa det følgende Form; og paa de af Catull. anførte Steder er der hverken nogen Negation, ei heller synes Læsemaaden der sikker, da Sillig og Weber der med de ældre Udgaver have *inficetus*, medens Lachmann læser *infac.*, hvilken Afvigelse ogsaa findes hos Martialis 5, 78, 29 og Plinius 19, 81). — Endelig læser jeg 30, 72 efter A alene: *nee vero aliquod eiusmodi, quod sit — cum vestra severitate sciunctum* (hvor de Øvrige have: *aliquid e.*; men til den foregaaende Modsatning: *cui neque proprium quaestionis crimen obicitur* paafer bedre: *aliquod e. sc. crimen*, end *aliquid e. o: aliqua res e.*; see ovenfor min Anm. til T. f. Rose. Am. 30, 83 og om Taleren 2, 77, 314, hvor jeg læser: *ut orator* (Madvig's Conj. i St. for *ut in oratore*) *optimas quisque, sic in oratione firmissimum quidque sit primum* i Stedet for *f. quodque*) 2) og 20, 49 efter Schûß's Conj. med Drellis større Udg.: *si hoc — faciat, si — gerat*; hvor Dr. i sin mindre Udg. er vendt tilbage til Hervagius's og de følgende, af ABCE bekræftede, Læsemaade: — *faciet — geret* (hvorvel A har *facit* med overskrevet *e*, og det i dette Håndskrift Overfrevne undertiden synes at skyldes Afskriverens egen Correction, som 1, 2 *libidinem* over *lubidine*, 21, 51 *n* jover *evades*, E derimod ude-

1) En anden ligesaa absurd Forskiel mellem begge Former gjør Dohner S. 157, at *infacetus* skulde være det negative uvittig, *inficetus* det mere positive skau, og hiint omtrent forholde sig til dette, som *inscientia* til *inseitia*. Men disse Ord ere jo ikke, som hine, blot forskellige Former af eet og samme Ord. Jeg foretrækker, især hvor saa stor haandskriftlig Auctoritet kommer til, Formen *inficetus*, idet jeg sammensligner Sammensætningerne: *inimicus, insipiens, difficilis* o. a., hvilke vise, at *ü* for det meste blev til *z*, medens *ä* som oftest blev uforandret, f. Ex. i *infacundus, infamis, insanus*.

2) I T. f. Cluent. 55, 184 læser Classen rigtig med de bedste Håndskr.: *Non venit in mentem primum* (saaledes AB, b m. 2.) *orationem Stratonis conscribere de furto, post aliquod dictum adiungere* (saaledes ei alene AB, men og Lambins Håndskr.) *de veneno*. Rosz har beholdt den sædvanlige Læsemaade: — *primam — aliquod adiung. dictum*; men, ligesom Modsatningen *post* fordrer Udverbiet *primum* (Adjektivet *primam*, brugt i T. f. *primum*, burde i det Mindste have staaet lige foran *conscribere*), saaledes bør der til Substantivet *orationem* (Tale) ligeledes være et Substantivum, *aliquod dictum* (en Ytring, et Ord).

lader dette Ord); men deels have 2 Dxf. *faciat*, 3 *gerat*, hvad enten nu det Hdskr. af 3die Sam., hvorfra de nedstamme, selv har laast saaledes — see Madvig Op. S. 435 —, eller, som jeg formoder, Afkriivere ved egen Correction eller ved en saa hyppig, men her heldig Feiltagelse have skrevet saaledes, deels feiler Dr. høilig i at antage de foregaaende Verber, *patfecerit*, *collocarit*, *instituerit*, og det efterfølgende *fuert* for *Futurum exactum indicativi* og derfor at falde Overgangen til *Praesens conjunctivi* „et forunderligt Spring“, da hine Verber, ligesom *faciat* og *gerat*, ere de *Futurum* i *Conjunctivus* erstattende Former, hvilte her ere, om ei, som jeg troer, de eneste, saa dog de mest passende i Betingelsesætninger for den *potentiale* Hovedsætning: *utrum* — *hic tibi* — *videatur?*, ligesom det nedenfor i Gientagelsen af dette Spørgsmaal hedder: *si quae mulier sit eiusmodi* —: — *num tibi* — *videatur?*. S. og 12, 29: *Dies iam me deficiat*, *si* — *coner* expromere, hvor A og de af Drelli citerede Steder (de Verr. I. 2, 21, 52: *me dies, vox, latera deficiant*, *si* — *velim*, om Guderne's Natur 3, 32, 81: *Dies deficiat*, *si velim* —) betræfte Ernestis af Dr. optagne *Conj. deficiat* i Stedet for de Øvrige's *deficiet*, ligesom i de Tusculanske Underf. 5, 35, 102 selv Pariser-Hdskriftet med de fleste ringere og de ældre Udg. har: *Dies deficiet*, *si velim* —, medens Dawes og de Følgende efter det Vaticanske og nogle andre rigtigen læse: *deficiat*.

Skulde jeg altsaa udgive Talsen for M. Caellus, da vilde min Recension af Texten blive saadan, som Drellis nyeste, af Madvig forbedrede, Text af mig i de giorte Bemærkninger er bleven rettet.

Be­rig­ti­ge­lse.

Fortalen S. VI., Anm. I Zahns Jahrb. B. 8, S. 4 (1833) omtaler Klohs
sels Madvigs Udgave, idet han indrømmer den høiere Værd, end dens Re-
censent har løvnet den, og billigende anferer nogle af dens Læsemaader. Desto-
forunderligere er det, at han i sin Udgave saa lidet har benyttet den.
